

KIRJASTOTOIMINTOJEN KEHITTÄMINEN

**KERAVAN KAUPUNKI
TYÖRYHMÄRAPORTTI
10.3.1999**

SISÄLLYS

Työryhmän toimeksianto	3
Keskeiset johtopäätökset	5
Kehittämisen lähtökohdat	7
Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia	7
Elinikäiseen oppimiseen	8
Osaava väestö Keravan menestystekijänä.....	9
Ammattikorkeakoulun vaikutukset	10
Tietoteknisen kehityksen vaikutus kirjaston toimintaan	11
Tavoitteet 2000-luvun kirjastotoiminnalle	12
Kirjasto osana tietoyhteiskunnan perusrakennetta	12
Kirjaston toiminta-ajatuksen kehittäminen	14
Kirjaston toimintatavan kehittäminen	15
Keskeiset toimintamuodot	15
Kirjasto ja Keravan oppimiskampus.....	17
Yhteistyö ammattikorkeakoulun ja muiden oppilaitosten kanssa.....	19
Sopimus- ja neuvottelutilanne	19
Mahdolliset yhteistyömuodot.....	21
Kirjasto kaupungin palveluiden jakelukanavana	22
Toimintatavan muutoksen toteuttaminen.....	24
Kirjaston nykyisten toimintaedellytysten arviointi	26
Toimintaa ja sen kehittämistä vaikeuttavat tekijät.....	26
Kirjaston toiminnan vahvuudet.....	26
Kirjaston toimintaedellytysten kehittäminen	27
Kehittämisen keskeiset lähtökohdat	27
Kirjastotilojen kehittäminen	27
Nykyisten tilojen käytön tehostaminen	27
Kirjaston hajasijoittaminen tai kirjastopalvelujen hankinta muilta paikkakunnilta	28
Kirjaston laajentaminen.....	28
Kaavalliset edellytykset laajenukselle nykyisellä tontilla.....	29
Vaihtoehdot laajennuksen toteuttamiselle	30
Laajennuksen toteuttamistapa	32
Kirjaston laajenuksesta aiheutuvat kustannukset	33
Laajenuksesta aiheutuvat investointimenot.....	33
Laajennuksen vaikutus käyttötalouteen	35
Työryhmän suositus jatkotoimenpiteistä	37
Lähteet:.....	38

TYÖRYHMÄN TOIMEKSIANTO

Lähtökohta

Keravan keskustaan on syntyneessä oppilaitoksista ja kirjastosta muodostuva oppimiskampus, jonka avulla on mahdollista kehittää keravalaisien koulutus- ja kirjastopalveluiden laatua ja saatavuutta. Oppimiskampuksen, kaupungin ja elinkeinoelämän välisellä yhteistyöllä voidaan vaikuttaa myös Keravan kaupungin imagoon dynaamisena aluekeskuksena.

Työryhmän työn yhtenä lähtökohtana on ollut edistää Keravan oppimiskampuksen vaikutusta kaupungin imagoon sekä eri osapuolten toiminnan laatuun ja kustannustehokkuuteen. Työryhmä on etsinyt jatkoneuvottelujen pohjaksi mahdollisia konkreettisia toiminta- ja yhteistyötapoja, joilla kirjaston ja keravalaisien oppilaitosten keskinäistä yhteistyötä voitaisiin toteuttaa em. tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tilanne

Keravan kaupunki ja Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä ovat neuvotelleet vuonna 1997 kirjastoyhteistyöstä. Tuolloin tehdyssä sopimusluonnoksessa yhteistyö on sidottu Aleksintorin kiinteistöön. Tämän jälkeen tilanne on muuttunut niin, että Keravan kaupunki on vuonna 1998 luopunut suunnitelmistaan toteuttaa kirjastotoimintansa Aleksintorilla.

Keski-Uudenmaan ammattikoulutuskuntayhtymän uudisrakennus (Keskikatu 3), jossa toimii sekä toisen asteen ammatillista koulutusta antava liiketalouden yksikkö että Espoon – Vantaan ammattikorkeakoulun (EVAMK) Keski-Uudenmaan liiketalousinstituutti aloittaa toimintansa kirjaston vieressä syksyllä 1999.

Toimeksianto

Kaupunginjohtaja asetti työryhmän selvittämään kaupungin kirjastotoimintojen kehittämistä päätöksellään 9.6.1998 (liite 1.). Päätöksen mukaan työryhmän tehtävänä oli selvittää:

- a) käytännön kirjastoyhteistyö
- b) kirjastoyhteistyön yleiset toiminnalliset ja taloudelliset puitteet
- c) ja tehdä esitys toiminta- ja toimitilaratkaisuksi

Kaupunginjohtaja tarkensi toimeksiantoa työryhmän kokouksessa, jossa hän tähdensi erityisesti sitä, että työryhmän tulisi työssään keskittyä kirjaston ja oppilaitosten yhteistyön sekä kaupunginkirjaston toiminta-ajatuksen kehittämiseen.

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin koulutusjohtaja Hely Parkkinen, varapuheenjohtajaksi projektiarkkitehti Risto Kostia ja sihteeriksi kirjastotoimenjohtaja Hannu Kurki sekä jäseniksi kaupunginkamreeri Henry Lehto, asemakaavaarkkitehti Lea Piistari-Niemelä, tietohallintopäällikkö Ari Sainio ja kansalaisopiston rehtori Antero Yli-Hakala. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun edustaja-

na työryhmässä on toiminut informaattikko Hanna Lahtinen ja Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymän edustajana johtaja Hannu Heikkilä.

Työryhmä jakautui työskentelyssään alaryhmiin. Tilasuunnittelua varten muodostettiin kaupungin edustajista koostuva ryhmä. EVAMKin ja kaupunginkirjaston toiminnallisen yhteistyön selvittämistä varten muodostettiin työryhmä, johon ovat kuuluneet Hely Parkkinen, Hannu Kurki, Ari Sainio ja Hanna Lahtinen sekä pysyvänä asiantuntijana EVAMKin aluerehtori Tuija Hirvikoski-Uitto.

Työnsä kuluessa työryhmä tai sen alaryhmät ovat haastatelleet tai kuulleet seuraavia henkilöitä:

- kaupunginjohtaja Rolf Paqvalin
- toimitusjohtaja, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Eero Lehti
- kaupungingeodeetti Seija Vanhanen
- Keravan yrittäjien puheenjohtaja Helena Jokinen
- toimitusjohtaja Totti Salko (Keski-Uudenmaan Kehittämiskeskus Oy Forum)
- johtaja Pentti Rauhala (EVAMK)
- lääninopetusneuvos Hannu Sulin
- kulttuuriasianneuvos Hannele Koivunen

Lisäksi työryhmän edustajat ovat vierailleet Viikissä toimivassa Helsingin yliopiston ja kaupunginkirjaston yhteisessä toimipisteessä sekä Vihdin kirjastossa. Työryhmä on esitellyt työtään kulttuuriministeri Suvi-Anne Siimekselle.

Työryhmän raporttiin liittyy sihteerin eriävä mielipide, joka on raportin liitteenä.

KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET

Keravan kaupunginkirjaston toiminnan kehittämistarpeen taustalla on Suomen tietoyhteiskuntakehitys, mihin liittyy tarve nostaa väestön koulutustasoa ja ammatillista osaamista. Suomen poikkeuksellisen kattavaa kirjastoverkkoa on tarkoitus käyttää hyväksi kansallisen tietoyhteiskuntastrategian toteuttamisessa. Kaupunginkirjasto puolestaan on osa paikallisen tietoyhteiskunnan perusrakennetta.

Voimakkaasti etenevä tietotekniikan ja erityisesti tietoliikennetekniikan kehittyminen muuttaa kirjaston toimintatapoja ja aiheuttaa uudenlaista palvelukysyntää. Perinteinen materiaali ja perinteiset toimintamuodot säilyttävät kuitenkin nekin vielä pitkään asemansa kirjaston toiminnassa.

Tulevaisuuden kaupunginkirjaston tulee nykyistä selvemmin vastata ammatissa toimivan ja työelämäänsä valmentautuvan väestön tiedon-, oppimis- ja itsensä kehittämistarpeisiin. Näin se edistää parhaiten alueellista kehitystä. Kirjasto tukee elinikäistä oppimista ja on osa avointa oppimisympäristöä. Kirjaston rooli avoimessa oppimisympäristössä on kahtalainen. Toisaalta se tarjoaa palveluita suoraan yksittäisille opiskelijoille ja kuntalaisille, toisaalta taas antaa erilaisille oppilaitoksille niiden tarvitsemia tiedon käyttöön ja käytettävyyteen liittyviä tukipalveluita. Kehittyvän tietotekniikan myötä kirjasto voi toimia lisäksi foorumina, jonka kautta myös muualla kuin Keravalla toimivien oppilaitosten palvelut ovat kuntalaisten käytettävissä.

Tarve kehittää Keravan kaupunginkirjaston palveluita konkretisoituu, kun kirjaston viereen rakennettava ammattikorkeakoulu/kauppaoppilaitos aloittaa toimintansa. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan vielä ole ollut mahdollista tehdä ratkaisuja tavasta, jolla käytännön kirjastoyhteistyötä ammattikorkeakoulun ja kauppaoppilaitoksen kanssa toteutetaan. Toteuttamistapaan vaikuttavat monet vielä avoinna olevat ensisijaisesti ammattikorkeakoulun ja sen kirjaston toiminnan muotoutumiseen liittyvät kysymykset. Raportissa on esitetty joitakin toteuttamisvaihtoehtoja ja toteuttamisen lähtökohtia.

Työryhmän käsityksen mukaan Keravan kaupunginkirjasto ei nykyisillä resursseillaan pysty kunnolla vastaamaan tämän päivän kysyntään ja nähtävillä oleviin tulevaisuuden palvelutarpeisiin. Selvin ongelma ovat kirjastotilat, joiden puutteellisuudet vaikeuttavat toiminnan kehittämistä. Tilojen puutteellisuuksien korjaaminen onnistuu ainoastaan rakentamalla kohtuullinen määrä lisätiloja. Kirjastotoimintoja hajasijoittamalla ei tilatarpeita pystytä tyydyttämään käyttötulouden ja toiminnallisuuden kannalta kestäväällä tavalla.

Lisätilat tulee työryhmän käsityksen mukaan toteuttaa laajentamalla kirjaston nykyisiä tiloja. Laajennus tulee toteuttaa mahdollisimman kompaktisti niin, että kirjaston käyttökustannukset kyetään edelleen pitämään maan keskiarvoa alhaisemmalla tasolla.

Työryhmä on laatinut mitoitusselvityksiä kirjaston laajentamisesta ja eri toimintojen sijoittamisesta. Laadittujen selvitysten perusteella voidaan todeta, että kir-

jaston nykyiselle tontille on mahdollista sijoittaa kirjaston tarvitsema laajennus ja lisäksi kirjaston yhteyteen soveltuvia liiketiloja. Liiketilojen toteuttaminen on perusteltua kaavallisista syistä ja sen vuoksi, että niiden avulla voidaan tasata laajennuksesta aiheutuvia kustannuksia. Liiketiloja voidaan myös käyttää tilareservinä, mikäli kirjaston, ammattikorkeakoulun tai kuntayhtymän tilantarpeet tulevaisuudessa kasvavat.

Mitoitus selvityksissä on pidetty laajennuksen minimivaihtoehtona ratkaisua, jossa kirjastotilat kaksinkertaistuvat nykyisestä. Maksimivaihtoehdossa tilat kolminkertaistuvat. Lopulliseen mitoitukseen vaikuttaa osaltaan se millaisiin ratkaisuihin kirjastoyhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa päädytään. Mitoitustarkasteluissa ei vielä ole otettu huomioon ammattikorkeakoulun kirjastotoiminnan järjestämisessä mahdollisesti tarvittavia tiloja, mutta osaa laajennuksen yhteyteen suunnitelluista ensisijaisesti toisen kerroksen liiketiloista on mahdollisuus käyttää tarkoitukseen, mikäli jatkoneuvotteluissa päädytään ratkaisuun, jossa ammattikorkeakoulun ja kauppaoppilaitoksen kirjastotoiminta hoidetaan kaupunginkirjaston yhteydessä.

Työryhmä suosittelee, että kirjastolaajennuksen suunnittelua jatketaan ja suunnittelun yhteydessä selvitetään tarkemmin ammattikorkeakoulun ja muiden Keravalla toimivien oppilaitosten kanssa mahdollisesti harjoitettavan kirjastoyhteistyön laatu ja toteuttamistapa ja sen vaikutukset tilojen suunnitteluun. Lisäksi työryhmä suosittelee, että kirjasto ja paikkakunnalla toimivat oppilaitokset alkavat yhteistyössä kehittää keinoja, joiden avulla paikkakunnalle voidaan luoda kilpailukykyinen ja seudullisestikin merkittävä avoin oppimisympäristö.

KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia

Suomalaisen yhteiskunnan kehitysvaihetta ja tulevan kehityksen vaikutuksia paikallistasolle sekä erityisesti kirjastolaitoksen toimintaan voi tarkastella useista eri näkökulmista. Yksi kattavimmista analyyseistä liittyy Suomen kansallisen tietoyhteiskuntastrategian korjaamiseen, joka toteutettiin viime vuonna.

Kuluvan vuosikymmenen alkupuolelta lähtien on valtiovallan toimesta kehitetty määrätietoisesti tietoyhteiskuntastrategiaa. Ensimmäinen tietoyhteiskuntastrategia julkaistiin vuoden 1995 alussa. Strategiaan liittyen on lisätty voimavaroja erityisesti tuotekehittelyyn, väestön jatkokoulutukseen, tietoverkkojen rakentamiseen ja verkkopalvelujen toteuttamiseen.

Tietoyhteiskuntastrategiaa tarkennettiin valtioneuvoston toimeksiannon pohjalta Sitran toimesta vuoden 1998 aikana. Projektin työn tuloksena julkaistiin useita erillisselvityksiä ja varsinainen tietoyhteiskuntastrategian kirjaus joulukuussa 1998. Strategia hahmottaa niitä suuntaviivoja, joiden mukaan suomalaista tietoyhteiskuntaa kehitetään ja asioita, joihin julkisen vallan ja yritysten toivotaan suuntaavaan kehittämispanoksiaan lähitulevaisuudessa.

Strategiassa esitellään kansallinen visio, jonka mukaan ”suomalainen yhteiskunta kehittää ja soveltaa esimerkillisesti, monipuolisesti ja kestäväällä tavalla tietoyhteiskunnan mahdollisuuksia elämänlaadun, osaamisen, kansainvälisen kilpailukykyyn ja vuorovaikutuksen parantamisessa”.

Julkisen vallan tehtäväksi esitetään tietoyhteiskunnan toimintapuitteiden kehittäminen ja palvelukykyisen teknologian ja infrastruktuurin rakentaminen.

Tietoyhteiskunnan rakentaminen ja tulosten varmistaminen edellyttävät raportin mukaan laajoja kehittämisverkostoja ja yhteisiä kärkihankkeita, joita olisivat: kulttuuri- ja tietotuotteet sekä palvelut, sähköinen asiointi ja palveluprosessit, henkilökohtainen navigointi, tietoverkkojen oppimisympäristöt, tietointensiivinen työ, yritysten verkostoituminen ja etätö sekä paikallinen tietoyhteiskunta.

Tietoyhteiskuntakehityksen keskeiset strategiat ovat raportin mukaan:

- Suomi ihmisystävällisen ja kestäväen kehityksen tietoyhteiskunnan edelläkävijänä
- Helppokäyttöisen ja turvallisten sähköisten palvelujen ja sisältöjen kehittäminen, tuotteistaminen ja hyödyntäminen
- Yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tiedon ja osaamisen kehittäminen ja hallinta
- Verkostotalouden toimintamallin kehittäminen ja soveltaminen työelämässä ja liiketoiminnassa
- Julkisen sektorin toimintamallien ja palveluprosessien uudistaminen
- Tasapainoisen alueellisen ja paikallisen tietoyhteiskuntakehityksen varmistaminen

- Tieto- ja viestintäteknologian ja -infrastruktuurin innovatiivinen kehittäminen ja soveltaminen sekä vaikutusten arviointi

Vuonna 1998 uusittu tietoyhteiskuntastrategia on luonteeltaan julistuksenomainen ja konkretisoituu vasta käytännössä. Varmaa kuitenkin on, että aiemman strategian tavoin se tulee ohjaamaan erityisesti valtion eri yksiköiden toimintaa lähivuosien aikana. Strategia välittyy myös paikallistasolle, kun valtion toimesta käynnistetään ja tuetaan strategian toteuttamista edistäviä hankkeita. Paikallishallinnon on myös omilla toimillaan vaikutettava niin, että strategiassa esitetty kehitys toteutuu.

Strategia kuvaa niitä keinoja, joiden turvin suomalainen yhteiskunta voi säilyttää kilpailukykynsä ja kehittyä tulevaisuudessa. Olennaista on, että strategiassa korostuvat tekijät, jotka laajentavat perinteistä tulkintaa kilpailukyvyistä. Suomi asettuu näin tietoyhteiskuntakehityksen eturintamaan ja hahmottaa strategiasaan muillekin malliksi sopivaa kestävä kehityksen tietoyhteiskuntaa, joka aineellisten arvojen lisäksi korostaa myös henkisiä ja kansalaisten hyvinvointiin liittyviä arvoja.

Paikallistasolla on lähitulevaisuudessa mietittävä keinoja, joiden avulla turvataan paikallinen tietoyhteiskuntakehitys ja kilpailukyky sekä väestön hyvinvointi. Paikallistason toiminnassa ja käynnistettävissä kehittämishankkeissa on otettava huomioon valtakunnallinen strategia ja paikkakunnan menestysmahdollisuudet tämän strategian tarjoamissa puitteissa.

Elinikäiseen oppimiseen

Yksi tulevaisuuden keskeisistä muutostekijöistä on toimialarakenteen voimakas muutos. Erilaiset ammatit ja osaamisalueet käyvät vanhanaikaisiksi ja edellyttävät väestöltä uudenlaisten taitojen ja osaamisen oppimista ja omaksumista. Tähän liittyen on korostunut tarve elinikäiseen oppimiseen ja oppimisvalmiuksien jatkuvaan kehittämiseen ja ylläpitoon. Elinikäisen oppimisen edellytykset pyritään nykyään luomaan jo peruskoulutusvaiheessa, jossa opetuksen sisällössä ja menetelmissä korostuvat omaehtoinen tiedon hankinta ja kyky tiedon kriittiseen käsittelyyn.

Ammatillista ja yleissivistävää koulutusta pyritään myös kehittämään niin, että opetus ei olisi enää niin tiukasti sidottu oppilaitosten seinien sisäpuolelle vaan koulusta muodostuisi eräänlainen tukikohta, josta käsin oppilaat voisivat suorittaa erilaisia oppimisprojekteja. Opetus muodostuisi oman oppilaitoksen tarjoamasta kontaktiopetuksesta, muiden oppilaitosten kursseista, verkko- ja etäopetuksesta jne. Suuri merkitys opetuksessa olisi erilaisilla itsenäisesti tai ryhmissä suoritettavilla tehtävillä.

Työelämässä toimivan väestön osalta vastuussa koulutuksesta olisivat paitsi työnantajat ja yhteiskunta yhä enenevässä määrin myös työntekijät itse. Tietoyhteiskunnassa tulisi olla sellainen pohjarakenne, että se mahdollistaisi jäsentensä itsenäisen opiskelun ja osaamisen kehittämisen. Tietoyhteiskuntastrategiassa korostetaan omaehtoisenkin opiskelun tavoitteellisuutta. Opiskelun tulisi päätyä erilaisiin näyttökokeisiin ja tutkintoihin. Tämä edellyttää sitä, että on järjestettävä sellaiset puitteet, että omaehtoiseenkin opiskeluun on mahdollisuus

saada tukea ja opastusta pulmatilanteissa. Tapoja tuen järjestämiseen on lukuisia, yhteiskunnan kannalta edullisimpia olisivat opiskelijoiden itsensä toteuttamat tukiryhmät, joiden toimintaa voisi auttaa järjestämällä käyttöön tiloja ja välineitä sekä ohjausta.

Tietoyhteiskuntastrategiassa asia ilmaistaan niin, että perinteistä koulutusjärjestelmää ja omaehtoisen, yksilöllisen opiskelun mahdollisuuksia tukemaan tulee laajana yhteistyönä kehittää **avoimia oppimisympäristöjä**, jotka hyödyntävät etäopiskelun, tietoverkkojen ja sähköisten palvelujen keinoja.

Avoimen oppimisympäristön käsitteen sisällöstä on monenlaisia erilaisia tulkintoja. Yksiselitteistä määritelmää asialle on vaikea esittää. Käsitteen ymmärtämistä helpottaa, jos kuvaa millaisia ilmenemismuotoja avoin oppimisympäristö voi saada:

- etäopetus tietoverkoissa
- verkkolukiot ja muut oppilaitokset
- ulkomaisten oppilaitosten kurssien sisällyttäminen opetukseen
- verkko-opetusaineiston kehittäminen
- perinteisen ja digitaalisen tv:n hyväksikäyttäminen opetuksessa
- oppilaitosten välinen kurssiyhteistyö
- tutkintojen kokoaminen eri oppilaitosten kurseista
- opiskelijoiden harjoitusryitykset
- opiskelijoiden projektityöt yrityksissä
- opetukseen liittyvän käytännön työharjoittelun lisääminen

Jatkuva kouluttautuminen ja uuden opiskelu eivät luonnollisestikaan ole mikään itsetarkoitus. Taustalla on käsitys siitä, että väestön osaamisen kehittäminen on tulevaisuudessa keskeinen kilpailutekijä. Sillä on suuri merkitys, kun arvioidaan menestymismahdollisuuksia yksilöiden, mutta myös kansallisesta näkökulmasta.

Tietoyhteiskuntastrategian mukaan tulevaisuuden tietoyhteiskunnassa ihmisiltä edellytetään uusia valmiuksia niin kansalaisena, kuluttajana kuin työntekijänäkin. Yksilön oma aktiivisuus on ratkaisevan tärkeää. Yhteisöjen tulee tukea jäseniään mahdollisuuksien näkemisessä ja valmiuksien kehittämisessä. Tärkeää myös on, myös yritystoiminnalle kyetään antamaan sellaisia kehityssykyäksiä ja tukea, että ne osaltaan vahvistavat maamme asemaa kansainvälisessä kilpailussa.

Tietoyhteiskuntakehityksen nopeuden vuoksi on kyettävä toteuttamaan ratkaisuja, jotka turvaavat kehittymismahdollisuudet sellaisillekin väestöosille, joiden perusvalmiudet eivät ole parhaat mahdolliset. Ei riitä, että tietoyhteiskuntavalmiuksia kehitetään pelkästään nyt peruskoulutusvaiheessa olevalle sukupolvelle. Oppilaitosten ulkopuolella olevien henkilöiden tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittämisessä on kirjastoilla merkittävä rooli.

Osaava väestö Keravan menestystekijänä

Keravan kaupungin kehitys liittyy voimakkaasti yleiseen tietoyhteiskuntakehitykseen. Kerava on jo nyt osa kehityksessä voimakkaimmin mukana olevaa pääkaupunkiseutua. Enemmistö ammatissa toimivasta väestöstä käy työssä

pääkaupunkiseudulla. Suuri osa väestöstä toimii sellaisissa ammateissa, joissa menestyminen edellyttää osaamisen jatkuvaa kehittämistä. Osaava työvoima on myös keskeinen houkutin, jonka turvin paikkakunnalle saadaan siirtymään tai syntymään uusia työpaikkoja.

Kaupungin hyvinvoinnin kannalta keskeistä on, miten hyvin nykyinen ja tuleva väestö kykenee kehittämään itseään ja omaksumaan uusia asioita. Olennaista on nykyisen väestön osaamisen kehittäminen. Kaupunki ei voi jättäytyä pelkäänsen varaan, että keskimääräistä osaamistasoa kasvatetaan esim. muutto- liikkeen avulla.

Kaupungin kannalta on toivottavaa, että sen asukkaat menestyvät työelämässä ja pääsevät eteenpäin ammatillisella urallaan. Tähän voidaan vaikuttaa luomalla jo peruskoulutuksessa sellaiset valmiudet, että menestyminen jatkokoulutuksessa ja myöhemmin työelämässä on mahdollista.

Peruskoulutukseen panostaminen ei yksistään kuitenkin riitä. Jo työelämässä toimivan väestön tiedollinen ja taidollinen kehittyminen on myös turvattava. Kaupunki ei luonnollisestikaan voi paljoakaan vaikuttaa työnantajien toimintaan ja niiden tarjoamiin ratkaisuihin, mutta se voi omalta osaltaan luoda sellaiset puitteet, että kuntalaisilla on käytettävissään erilaisia välineitä ja resursseja silloin kun heillä on halu ja tarve itseään ja osaamistaan kehittää.

Suuri osa keravalaisista työskentelee muilla paikkakunnilla. Kerava on ollut heille asuinpaikka ja paikka virkistytymiseen ja lepoon. Jatkossa korostuu yhä enemmän se, että Keravan on kyettävä tarjoamaan asukkailleen myös modernit puitteet vapaa-aikana tapahtuvaan itsensä ja ammattiin liittyvän osaamisen kehittämiseen.

Ammattikorkeakoulun vaikutukset

Keravan kauppaoppilaitoksen toiminta on muuttumassa, osa oppilaitoksesta on muuttumassa ammattikorkeakouluksi osana Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulua. Ammattikorkeakoulua ja toisen asteen kaupallista koulutusta varten on valmistumassa vuoden 1999 aikana uusi rakennus kaupungin keskustaan toisen lukion, kansalaisopiston peruskoulun ala- ja yläasteen sekä kirjaston tuntumaan. Uuden rakennuksen myötä toteutuu vanha ajatus keskustan koulukeskuksesta, jota voi nimittää myös oppimiskampukseksi.

Kauppaoppilaitoksen ja ammattikorkeakoulun uuden rakennuksen valmistuminen on konkreettinen osoitus Keravan vahvistumisesta koulukaupunkina ja paikkakunnalle tietynlainen saavutus tai statuskysymys. Voi kuitenkin sanoa, että varsinainen työ on vasta alkamassa. Kaupungin on edelleen kyettävä kehittämään ammattikorkeakoulun toiminnan edellytyksiä ja pyrittävä käyttämään ammattikorkeakoulun panosta hyväksi aluekehityksen edistämisessä.

Maassamme toimivat ammattikorkeakoulut pyrkivät aktiiviseen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. Tämä vuorovaikutus vaikuttaa ennen pitkää kumpaankin osapuoleen. Ammattikorkeakoulu voi oikealla tavalla toimiessaan edistää alueellista kehitystä ja vireästi toimiva innovatiivisuutta suosiva ympäristö ammattikorkeakoulun toimintaa.

EVAMKin vakinaistamisesta tehtiin päätös kuluvan vuoden helmikuussa. Päätöksessään valtioneuvosto velvoitti EVAMKia edelleen kehittämään toimipisteverkostoaan.

Suomen ammattikorkeakouluverkosto on vasta muotoutumassa. Muotoutumiseen liittyen uudet oppilaitokset samoin kuin ammatilliset oppilaitoksen muutokin ovat joutuneet miettimään hyvinkin paljon opetustaan ja toimintatapojaan. Tässä suhteessa ne kulkevat kehityksen eturintamassa ja heijastavat niitä paineita, joita koululaitoksen toimintatapojen muuttamiseen yleisesti kohdistuu.

EVAMKin toiminnan käyntiin laittamiseen ja kehittämiseen liittyviä kokemuksia on mahdollisuus käyttää hyväksi paikkakunnan muiden oppilaitosten kehittämisessä. Tämän on tapahduttava viimeistään siinä vaiheessa, kun kehitetään EVAMKin ja paikkakunnalla toimivien muiden oppilaitosten keskinäistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Olennaisena toimijana tässä verkostossa on kaupunginkirjasto, joka toiminnallaan auttaa oppilaitoksia saavuttamaan omat tavoitteensa.

Tietoteknisen kehityksen vaikutus kirjaston toimintaan

Muutaman viime vuoden kehityksessä on ollut keskeistä tietoverkkojen, erityisesti Internet-verkon kehittyminen. Verkossa olevien palvelujen määrä on lisääntynyt nopeasti. Merkit viittaavat siihen, että lähivuosien kehitys jatkuu samansuuntaisena. Tietoverkkojen kaistanleveydet kasvavat edelleen ja sitä kautta yhä uudentyyppiset palvelut tulevat mahdolliseksi. Jo nyt on tietoverkkojen kautta mahdollista saada hyvinkin nopeasti tietoa sellaisista asioista, joiden selvittämiseen saattoi aiemmin kulua tunteja tai päiviä.

Monilla toimialoilla, joilla käsitellään nopeasti muuttuvaa tietoa on internetverkosta tullut lähes yksinomainen jakelukanava. Internetin kautta on mahdollista paitsi etsiä tietoja erilaisten hakurobottien avulla myös tulostaa erilaisia julkaisuja ja artikkeleita. Julkaisujen tuotanto- ja jakelukustannuksia pyritään myös pienentämään kehittämällä ns. tarvepainatusta, jossa kirja "painetaan" vasta siinä vaiheessa, kun kuluttaja tilaa sen verkon kautta itselleen. Tämän-tyyppinen tarvepainatus voi jatkossa olla osa myös kirjastojen toimintaa.

Ongelmaksi on tullut internetissä olevan tiedon hajanaisuus ja epätasaisuus. Relevantin tiedon löytäminen valtavasta tietomäärästä on vaikeaa ellei kunnolla hallitse erilaisia tiedonhakumenetelmiä. Kehittymässä on toki erilaisia ohjelmallisia ratkaisuja, joiden avulla käyttäjä voi saada tuekseen henkilökohtaisen "virtuaaliavustajan", joka hyvinkin nopeasti oppii käyttäjän kiinnostuksen kohteet ja osaa itsenäisesti etsiä tätä kiinnostavaa tietoa. Inhimilliseen oivalluskykyyn ja kykyyn yhdistellä asioita mielekkäällä tavalla nämä virtuaaliavustajat eivät kuitenkaan yllä vielä vuosikymmeniin. Edelleenkin tarvitaan kirjastoalan ammattilaisten työpanosta informaation käsittelyssä ja jalostamisessa.

Mikä sitten on kirjaston rooli tässä kehityksessä. Joissain yhteyksissä on esitetty arvioita, että perinteinen kirjastotoiminta tulee tarpeettomaksi, kun eri tavoin tapahtuva sähköinen julkaiseminen syrjäyttää paperimuotoiset julkaisut ja jokaisella on tulevaisuudessa kotonaan mahdollisuus päästä kiinni tietoverkkoon.

Tällaiset johtopäätökset perustuvat kuitenkin hyvin kapeaan näkemykseen tulevaisuuden kehityksestä.

Toistaiseksi kehitys on näkynyt kirjaston toiminnassa ensisijassa niin, että niiden on ollut lisääntyvän kysynnän vuoksi pakko ottaa vanhojen toimintojen rinnalle uusia toimintamuotoja ja uudenlaista materiaalia. Perinteinen paperille painettu kirja tulee säilyttämään suosionsa vielä pitkään. Se on muodoltaan ja olemukseltaan mahdollisimman funktionaalinen ja toimii tarkoituksessaan huomattavasti paremmin kuin nykyiset tai tulevan vuosikymmenen aikana markkinoille tulevat sähköiset välineet. Perinteisen paperimuotoisen aineiston kysyntä kirjastoista ei myöskään ole osoittanut hiipumisen merkkejä.

On kuitenkin todennäköistä, että verkon kautta jaettava tieto syrjäyttää paperille painetun tiedon niillä aloilla, joilla paperijulkaiseminen ei ole taloudellisesti kannattavaa tiedon vähäisen kysynnän tai sen nopean vanhenemisen vuoksi. Tämä vähentää vähitellen kirjastossa esillä pidettävän aineiston määrää. Kirjastotilojen tarpeeseen kehityksellä ei toistaiseksi ole merkittävää vaikutusta etenkin kun uudentyypisen elektronisen aineiston käyttö vaatii omat tilansa.

Elektronisessa muodossa olevan aineiston käytön osalta tekijänoikeuskysymykset ovat vielä suurelta osin avoimet. On kehitettävä keinoja, joiden turvin aineisto voi olla vapaasti yleisön saatavilla, mutta samanaikaisesti aineiston tuottajat saavat kohtuullisen korvauksen tuotteistaan. Yksittäisen kirjaston mahdollisuudet vaikuttaa tähän kehitykseen ovat rajalliset, päätökset tehdään kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Yksi kirjastolaitoksen keskeisistä tehtävistä on myös verkossa olevan tiedon arkistointi. Internet-verkossa oleva ja muu elektroninen tieto päivittyy jatkuvasti ja sinänsä kiinnostavatkin julkaisut ja artikkelit voivat hävitä hyvinkin nopeasti ellei niitä erikseen arkistoida. Arkistointi on hoidettava valtakunnallisilla ja kansainvälisillä ratkaisuilla. Julkaisut säilytetään keskitetysti erityisissä tietovarastopalvelimissa ja ovat käytettävissä ensisijaisesti kirjastojen kautta.

Verkossa olevan tiedon hallinnan kehittäminen on yksi keskeisiä tulevaisuuden haasteita kirjastoille. Erityisesti on paneuduttava verkossa olevan tiedon asiassällön kuvailuun, jotta jonkin tiedontarpeen kannalta mielekkään tiedon löytäminen verkosta helpottuisi. Todennäköistä on, että yhä enemmän luettelointiin liitetyvästä kirjastotyöstä hoidetaan niin, että päällekkäistä työtä vähennetään kehittämällä valtakunnallisia tai kansainvälisiä luetteloita.

Kirjastohenkilökunnan työpanosta tarvitaan jatkossa yhä enemmän kuntalaisten opastamisessa verkossa ja tietokannoissa olevan tiedon hyväksikäyttöön. Kirjastoammattilaisten työn on arvioitu jatkossa yhä enemmän painottuvan erilaisten opastamiseen, mentorointiin ja käyttäjien kouluttamiseen sekä tukemiseen liittyviin tehtäviin.

TAVOITTEET 2000-LUVUN KIRJASTOTOIMINNALLE

Kirjasto osana tietoyhteiskunnan perusrakennetta

Kuten edellä on jo todettu Suomesta ollaan määrätietoisesti tekemässä tietoyhteiskuntakehityksen mallimaata, jossa voidaan kotimarkkinoilla testata tuotteita ja ideoita ulkomaille markkinoitavaksi. Tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi on parannettava ihmisten ja yritysten toimintaedellytyksiä uudessa tilanteessa.

Kehitymässä oleva tietoyhteiskunta vaatii oman pohjarakenteensa. Teollisessa yhteiskunnassa korostui yhteiskunnan fyysinen pohjarakenne, liikenteessä erityisesti tavaroiden, raaka-aineiden ja ihmisten kuljettaminen. Tietoyhteiskunnassa korostuu tietoliikenne, tiedon saattaminen eri tavoin tuotannossa ja muussa yhteiskunnan toiminnoissa käytettäväksi. Tieto nähdään **raaka-aineena**, jota jalostamalla saadaan aikaan yhteisöä hyödyttävää tuotantoa ja uusia alueellista kehitystä edistäviä **innovaatioita**. Tiedon avulla myös lisätään toimijoiden osaamista ja ymmärtämystä ja tätä kautta kykyä yhä vaativampien tehtävien suorittamiseen.

Alueellisen kehityksen kannalta on tärkeää, että paikallistasollakin tunnustetaan yhteiskuntamuutoksen heikkoja signaaleja ja piileviä kehitystarpeita ja eri toimenpitein pyritään näiden pohjalta antamaan toimijoille niiden tarvitsemia kehitysykäyksiä.

Suomalaiseen kansansivistysperinteeseen on liittynyt poikkeuksellisen kattava ja vahva kirjastolaitos, jota kannattaa käyttää hyväksi yhtenä keskeisenä tietoyhteiskunnan perusrakenteeseen liittyvänä elementtinä. Tämä on ollut myös valtiovallan yhtenä kantavana pyrkimyksenä kun kirjastolakia viime vuosien aikana on uudistettu. Vuonna 1998 hyväksytyn kirjastolain 2 §:n mukaan ”yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen”.

Kirjastolaitoksen kehittäminen lainsäädännössä esitettyyn suuntaan voidaan toteuttaa vahvistamalla niitä kehitysituja, joita jo tänä päivänä on näkyvissä. Paikallisella tasolla voidaan määrätietoisella toiminnalla vauhdittaa muutoin näkyvissä olevaa kehitystä ja saavuttaa tätä kautta nopean omaksujan ja soveltajan etuja.

Tietoyhteiskunnalle on tyypillistä yritysten ja yhteisöjen välisten kiinteiden ja säädeltyjen suhteiden muuttuminen joustaviksi verkostosuhteiksi. Yksiköt ovat osana useissa erilaisissa verkostoissa. Niiden asema verkostossa määräytyy ensisijaisesti sen perusteella, millaista lisäarvoa ne kykenevät toiminnallaan antamaan verkoston muille osille. Verkoston tuottamaan lisäarvoon taas vaikuttavat siihen kuuluvat yksittäiset toimijat ja se, miten hyvin verkosto edistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

2000-luvun kirjasto on yksi toimija laajassa verkostossa, joka muodostuu paikakunnalla toimivista yrityksistä ja yhteisöistä, kouluista ja muista oppilaitoksista. Kirjasto on tämän lisäksi osa kansainvälistä verkkoa, joka muodostuu Suomessa ja muualla maailmassa toimivista tiedon käytettävyyden lisäämiseen keskittyneistä yksiköistä, julkisista kirjastoista ja erilaisten muiden yhteisöjen ylläpitämistä yleishyödyllisistä ja kaupallisista periaattein toimivista yksiköistä.

Kirjaston toiminta-ajatuksen kehittäminen

Keravan kaupunginkirjaston itselleen määrittelemän toiminta-ajatuksen mukaan kirjaston tehtävänä on ”*pitää tarjolla, löytää ja välittää elämän ja kehityksen eri vaiheissa ja tilanteissa tarvittavaa aineistoa kaupunkilaisille sekä heidän edustamilleen yhteenliittymille ja yhteisöille*”.

Myöhemmin ´toiminta-ajatusta on vielä kiteytetty seuraavasti ”*tukea käyttäjän ja aineiston kohtaamista ja vuorovaikutusta*”.

Jos toiminta-ajatusta arvioi edellä esitettyjen kehityslinjojen ja vaatimusten perusteella sitä voidaan kritisoida siitä, että se johtaa liian passiiviseen toimintatapaan. Toiminta-ajatus kuvaa lähinnä yhtä osaa kirjaston toimintamuodoista. Toiminnan tarkoituksesta se ei sano vielä riittävästi. Toiminta-ajatusta voidaan kritisoida myös siitä, että näkökulma on ensisijaisesti kirjastoammattilaisen, ei kirjaston käyttäjän.

Kirjaston käyttäjä ei tule kirjastoon pelkästään aineiston vuoksi. Hän hakee kirjastosta tietoa, elämyksiä, välineitä kehittymiseen ja viihtymiseen. Kirjasto tarjoaa yksittäiselle käyttäjälle palveluita, joiden avulla hän voi kasvattaa osaamistaan, kehittyä ihmisenä, viettää mielekästä vapaa-aikaa ja kasvattaa ammatillista osaamistaan. Kirjastossa tarjolla oleva aineisto ja palvelut ovat vain väline erilaisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Nykyinen toiminta-ajatus myös heijastaa kirjaston pyrkimystä tietynlaiseen arvoneutraaliin toimintaan. Toiminta-ajatuksesta henkii käsitys siitä, että kirjasto on eräänlainen taustalla pysyttelevä hahmo, joka ainoastaan saattaa yhteen kirjaston asiakkaat ja aineiston eikä ota kantaa siihen mitä tästä vuorovaikutuksesta syntyy. Kuitenkin kirjastonkin on toiminnallaan pyrittävä edistämään paikallisesti määriteltyjä aluekehitystavoitteita.

Jatkossa kirjaston on muiden yhteiskunnan toimijoiden tavoin tehtävä itselleen ja päättäjille selväksi, millä tavoin se voisi toiminnallaan parhaiten edistää tärkeänä pidettyjen alueellisten päämäärien toteuttamista. Tällöin sen on arvioitava, millaisia toimintamuotoja sen tulisi erityisesti kehittää ja millaisia asiakasryhmiä palvella.

Uuden toiminta-ajatuksen luomisessa kirjaston kannattaa toimia yhteistyössä muihin vastaavassa tilanteessa olevien yksiköiden kanssa, jotka joutuvat miettimään omaa rooliaan avoimen oppimisympäristön kehittämisessä.

Kirjaston tilanne ei tässä suhteessa ole mitenkään helppo. Perinteinen toimintatapa on vahva ja perinteisen aineiston kysyntä suuri. Uudet toimintamuodot vaativat osansa resursseista samanaikaisesti, kun resurssien kokonaismäärä ei juurikaan voi kasvaa. Kirjaston on tasapainoteltava uuden ja vanhan välissä, kyettävä hoitamaan vanhat toimintonsa niin laadukkaasti, että se ei menetä perinteisen käyttäjäkuntansa tukea, mutta samanaikaisesti vastattava uuteen kysyntään ja uudenlaisiin tarpeisiin riittävän hyvin, jotta toiminnan tulevaisuus olisi turvattu.

KIRJASTON TOIMINTATAVAN KEHITTÄMINEN

Keskeiset toimintamuodot

Suomessa toimivien yleisten kirjastojen toimintatavat ja –muodot ovat vuosien kuluessa vakiintuneet varsin yhtenäisiksi. Vaihtelua aiheuttavat paikkakunnan erityistarpeet ja käytettävissä olevat resurssit. Toimintamuodot ovat viime vuosina jonkin verran muuttuneet sähköisessä muodossa olevan aineiston lisääntymisen ja koulutuksen muutoksen myötä.

Tulevaisuudessakin tulee kirjaston toiminnassa olemaan keskeistä paperimuodossa olevan ja muun aineiston hankkiminen ja järjestäminen kuntalaisten käytettäväksi sekä lainattavaksi. Tavoitteena on näiden rutiinitoimintojen hoitaminen mahdollisimman tehokkaasti niin, että niiden hoito ei sido turhaan voimavaroja. Keskeistä on tällöin kirjastoautomaation hyväksikäyttäminen, toimintojen osittainen ulkoistaminen ja asiakkaiden itsepalvelu.

Kirjastoautomaatio on kehittymässä voimakkaasti. Keravan kirjastolla on jo käytössään nykyaikainen kirjastojärjestelmä, jonka avulla kokoelman hallintaan ja lainaukseen liittyvät rutiinitehtävä on mahdollista hoitaa kustannustehokkaasti. Käytössä on myös yksi lainausautomaatti, joka on helpottanut ruuhkaa lainaustiskillä. Automatisointia kehittämällä on rutiinitehtävien hoitoa mahdollisuus edelleen tehostaa.

Kirjastoverkkojen kehittyessä on mahdollista hankkia nykyistä vielä suurempi osa aineiston **luettelointiin** liittyvistä tehtävistä muilta kirjastoilta tai kirjastoille palveluita tarjoavilta yrityksiltä, jotka pystyvät palvelemaan yhtäaikaaisesti kymmeniä kirjastoja ja näin hoitamaan tehtävät pienemmillä kustannuksilla kuin jos ne hoidettaisiin paikallisesti. Näin vapautuvia resursseja on mahdollista suunnata kirjaston muiden palvelujen kehittämiseen. Luetteloinnin ulkoistamisessa on Keravalla käytetty jo hyväksi toistaiseksi tarjolla olevat mahdollisuudet.

Asiakkaiden **itsepalvelu** toteutuu parhaiten mikäli tietojärjestelmät tukevat asiakkaita siten, että heidän on mahdollisuus helposti saada tieto kirjaston kokoelmista ja tehdä varauksia ja uusia lainansa itsenäisesti. Toinen edellytys on, että aineisto pidetään siten esillä, että kirjaston asiakkaat löytävät helposti haluamansa aineiston ilman kirjastohenkilökunnan apua.

Jatkossa tarvitaan edelleen perinteisiä **neuvontapalveluita**, joissa kirjaston henkilökunta selvittää kuntalaisten erilaisia ja hyvin eritasoisia tiedontarpeita. Tämän tyyppistä neuvontatyötä on mahdollisuus rationalisoida järjestämällä asiakkaitten käyttöön tietokantoja, joissa selvitetään vastaukset yleisimmin toistuviin kysymyksiin ja tiedontarpeisiin.

Yhä merkittävämmäksi toimintamuodoksi tulee kirjaston **käyttäjien kouluttaminen** tiedonhakuun ja tiedonhakuvälineiden järjestäminen kuntalaisten käyttöön. Tiedonhakumenetelmien hallintaa tarvitsevat niin koululaiset kuin työelämässä mukana olevat. Opastus menetelmien käyttöön voi tapahtua henkilökoh-

taisenä neuvontana tai sitten erityisten kirjaston käytön ja tiedonhakukurssien muodossa.

Monilla työpaikoilla edellytetään työntekijöiltä jo nyt tiedonhakumenetelmien osaamista ja kykyä verkkotiedon hallintaan. Tähän liittyvä jatkokoulutus on kuitenkin vielä pääosin järjestämättä. Internet-tiedon löytäminen on näennäisesti helppoa, mutta todellinen tiedonhallinta edellyttää harjoittelua ja ammattilaisten opastusta.

Opiskelijoiden, koululaisten ja muiden itseään kehittävien kuntalaisten projekti-työ- yms. tarpeita varten kirjaston on järjestettävä käyttöön verkkoyhteyksillä varustettuja **ryhmätyötiloja**. Tarve on myös sellaisille lukusaleille joissa on mahdollisuus käyttää yhtäaikaaisesti perinteistä paperimuotoista aineistoa, elektroniseen muotoon tallennettua tietoa ja tietoverkkoja.

Asiakasryhmiä, joita kaupunginkirjaston on erityisesti työelämän kehitykseen liittyen kyettävä palvelemaan ovat mm.

- pienet- ja keskisuuret yritykset
- julkisyhteisöjen työnantajat
- eri koulutusalojen ja -asteiden opiskelijat
- työntekijät, jotka haluavat kehittyä ammatissaan tai vaihtaa ammattia
- syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt, jotka on tarpeen saada takaisin mukaan työelämään

Kirjaston potentiaalisia asiakasmääriä avoimessa oppimisympäristössä kuvaa taulukko 1. Vuonna 1998 Keravan kirjastosta lainasi materiaalia 12 637 henkilöä, mikä oli 42,4 % väestöstä.

• peruskoululaisia Keravalla	3 700
- joista ala-asteella	2 470
- yläasteella	1 230
• lukiolaisia Keravan lukioissa	1 190
- joista aikuislukiossa	480
• opiskelijoita Keravan opistossa	4 200
• opiskelijoita Keravan kauppaoppilaitoksessa	330
• opiskelijoita EVAMKin Keravan toimipisteessä	390
• opiskelijoita Keravan ammattioppilaitoksessa	400
• keravalaisia oppisopimusopiskelijoita	212
• opiskelijoita yhteensä keravalaisissa oppilaitoksissa	10 422
• työssäkäyviä keravalaisia v. 1995	n. 15 000

Taulukko 1. Avoimen oppimisympäristön kirjastopalvelujen potentiaaliset käyttäjät, arvio vuonna 1999 (luvusta puuttuvat muualla kuin Keravalla opiskelevat keravalaiset).

Palveluita, joita kirjaston on kyettävä tarjoamaan ovat mm.

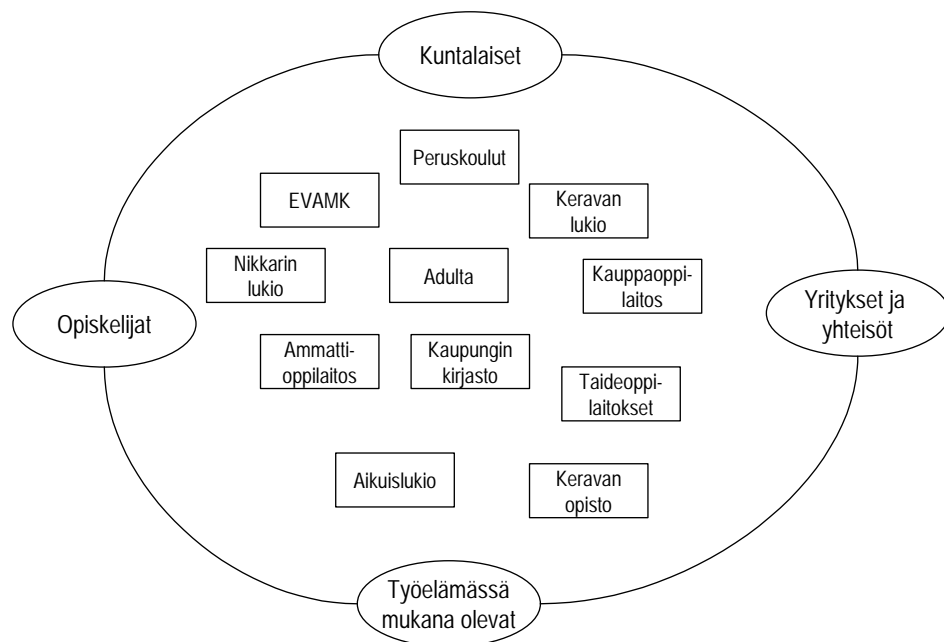
- aineistokokoelmat; joko kirjastossa olevat tai verkon välityksellä käytettävät
- tiedon, erityisesti verkkotiedon järjestäminen käyttöön
- tiedonhakupalvelut
- tiedon analysointipalvelut
- ongelmanratkaisupalvelut
- yritysten, ideoiden ja ihmisten yhteen saattaminen ja vuorovaikutuksen aikaansaaminen, vuorovaikutusareena toimiminen

- mentorointi ja tuen antaminen opiskelijoille ja työelämässä mukana oleville itseään tai ammatillista osaamistaan kehittäville henkilöille
- uusien ideoiden ja kehitysimpulssien eteenpäin välittäminen
- dokumentoimattoman asiantuntijatiedon saattaminen sitä tarvitsevien käyttöön esim. asiantuntijaverkoston avulla

Kirjastolla tulee olemaan tärkeä merkitys niiden henkilöiden tietoyhteiskunta- valmiuksien kohottamisessa, jotka eivät koulutuksen yhteydessä tai työpaikoillaan voi käyttää hyväkseen atk:ta. Yhä suurempi osa tiedosta ja palveluista siirtyy tietoverkkoihin, jolloin ne henkilöt, joilla ei ole pääsyä verkkoihin, ovat vaarassa syrjäytyä tietoyhteiskuntakehityksestä. Kirjastot voivat tarjota heille mahdollisuuden ja opastusta laitteiden käyttöön.

Kirjasto ja Keravan oppimiskampus

Työryhmän toimeksianto koski erityisesti Keravan kaupunginkirjaston ja ammattikorkeakoulun ja kauppaoppilaitoksen kirjastoyhteistyön kehittämistä. Avoimen oppimisympäristön kehittämiseen on vedettävä mukaan paikkakunnalla toimivat muut oppilaitokset, peruskoulut, lukiot, Keravan opisto ja ammat- tioppilaitos sekä Adulta.

Kuva 1. Toimijoita Keravan oppimiskampuksessa

Käsitys oppimisesta on muuttunut viime vuosien aikana. Vanhassa oppimiskä- sityksessä korostuneen faktatietojen opettelemisen sijaan korostetaan nykyään asioiden ymmärtämistä ja kykyä asioiden ja tiedonlähteiden kriittiseen arvioin- tiin sekä itsenäiseen tiedonhankintaan. Käytännössä tämä on merkinnyt sitä, että koulujen oppilaat ovat yhä enemmän alkaneet käyttää koulun ulkopuolisia tiedonlähteitä oppimisen välineinä.

Uudistunut oppimiskäsitys ja yhteiskunnan muuttuvat tarpeet vaikuttavat niin, että sekä kirjastolaitoksen, että koulujen on muutettava vanhoja toimintamalle-

jaan. Muutos vaatii asennemuutoksia niin kirjastohenkilökunnalta kuin opettajil-
takin. Lisäksi henkilökunta on koulutettava uuteen toimintatapaan.

Hämeen läänissä toteutettua koulujen yleisten kirjastojen yhteistyön kehittä-
misprojektia arvioineen Kaisa Rissasen mukaan kirjastonhoitajan roolin voi uu-
distuvassa oppimisympäristössä jakaa kolmeen osaan. Ensinnäkin hän on tie-
donlähteiden specialisti, joka tarjoaa oppijoiden ja opettajien käyttöön monipuo-
lisiä tiedonlähteitä kirjaston kokoelmaa kehittämällä ja takaamalla pääsyn
kirjaston ulkopuolisille tiedonlähteille. Toiseksi hän on ohjaaja, joka suunnittelee
ja toteuttaa tiedonhankinnan ohjausta yhteisvastuullisesti opettajan kanssa.
Kolmanneksi hän on opetuksen konsultti, joka tuo ammatillisen osaamisensa
koulun kehittämistyöhön. (Rissanen 1998:23)

Keravalla selvitettiin koulujen ja kirjastojen yhteistyötä laajemmin vuonna 1995. Selvityksessä todettiin, että koulujen omat kirjastot olivat tasoltaan hyvin vaihtelevia ja osin hyvinkin puutteellisia. Tiukka määrärahatilanne on aiheuttanut sen, että koulukirjastojen kehittäminen ei 90-luvun loppupuolellakaan ole merkittävästi edennyt. Tämä on edelleen korostanut kaupunginkirjaston roolia paikkakunnan oppilaitoksia ja niiden oppilaita palvelevana yksikkönä.

Selvitys päättyi suosituksiin, joiden tarkoituksena oli parantaa opettajien valmiuksia käyttää erilaisia tiedonlähteitä ja toisaalta lisätä kirjastonhoitajien pedagogisia valmiuksia. Tuolloin tehtyjen päätösten perusteella on lisätty koulujen, päiväkotien ja kaupunginkirjaston sekä muiden käyttäjäryhmien välistä vuorovaikutusta. Koululais- ja päiväkotiryhmien kirjastokäynnit ovat lisääntyneet selvästi aiemmasta. Opettajille on tarjottu mahdollisuutta opiskella kirjastojärjestelmän käyttöä ennen oppilaiden kirjastokäyntejä.

Vuonna 1995 tehdyn selvityksen jälkeen ovat kirjaston ja koulujen yhteistyömahdollisuudet parantuneet, kun kaikki koulut on liitetty koulujen ja kirjaston yhteiseen tietoverkkoon. Tämän verkon kautta kouluilla on mahdollisuus käyttää Internet-yhteyksiä ja joulukuusta 1998 lähtien myös kirjaston aineistorekisteriä. Paikkakunnan koulut ja kirjasto muodostavat periaatteessa yhden virtuaalisen oppimisyksikön, jossa on mahdollisuus käyttää erilaista yhteistä sähköisessä muodossa olevaa aineistoa.

Koulujen ja kirjaston yhteistyötä on tarpeen edelleen kehittää osana avoimen oppimisympäristön luomista. Käytännön toimintamuotoja olisivat edelleen kirjaston ja tiedonlähteiden käytön opetus, jota annetaan sekä opettajille, että oppilaille. Kirjaston etu on, mikäli näiden molempien tahojen tiedon löytämisen valmiudet ovat mahdollisimman korkeaa luokkaa. Erilaisia harjoitustöitä tekeville oppilaille kirjaston tulisi tarjota nykyistä paremmat mahdollisuudet tiedonlähteiden hyväksikäyttöön ja tiloja aineiston työstämiseen. Kirjastolla on myös merkittävä rooli koulujen omien kirjastojen käytön konsultoinnissa. Yhteistyössä kirjaston kanssa on syytä etsiä tapoja, joiden avulla lisätään kouluilla olevan materiaalin käytettävyyttä.

Yhteistyö ammattikorkeakoulun ja muiden oppilaitosten kanssa

Sopimus- ja neuvottelutilanne

Keravan kaupunki ja Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä neuvottelivat vuonna 1997 kirjastoyhteistyöstä. Tuolloin käydyt neuvottelut koskivat kirjastoyhteistyön toteuttamista Aleksintorin kiinteistössä. Neuvottelujen perusteella kuntayhtymän hallitus päätti kokouksessaan 19.3.1997 lunastaa Keravan kaupungilta Kiinteistö Oy Aleksintorin osakkeita 1,4 mmk:n hinnalla. Päätös oli ehdollinen ja kun Aleksintorin hanke ei kaupungin puolelta edennyt määräajassa, yhteistyötä koskeva aiesopimus raukesi.

Keravan kaupunginvaltuusto päätti yhteistyöstä omalta osaltaan kokouksessaan 21.4.1997. Aleksintorin kaupasta tehtyjen valitusten vuoksi kaupunginvaltuusto ainoastaan ilmoitti päätöksessään valmiutensa yhteiskirjaston toteutta-

miseen vuoden 2000 syyslukukauden alkuun mennessä. Kaupunginvaltuuston päätöksessä todettiin, että yhteiskirjaston paikka määräytyy kaupungin kirjastotilojen sijoituksen yhteydessä ja että yhteiskirjaston toteuttamisen muodoista ja tiloista sekä kustannusten jaosta päätetään myöhemmin erikseen.

Kuntayhtymän hallitus käsitteli asiaa uudelleen kokouksessaan 18.6.1997. Tuolloin hallitus päätti omasta puolestaan, että kuntayhtymä ja Keravan kaupunki toteuttavat Keravalla yhteiskirjaston siten, että kirjasto on käytettävissä syyslukukauden 2000 alkaessa. Lisäksi päätöksessä todettiin samoin kuin Keravan kaupungin vastaavassa päätöksessä, että yhteiskirjaston paikka määräytyy kaupungin kirjastotilojen sijoituksen yhteydessä ja että yhteiskirjaston toteuttamisen muodoista ja kustannusten jaosta päätetään myöhemmin erikseen.

Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä on käsitellyt kirjastoyhteistyötä myöhemmin yhtymähallituksen kokouksessa 11.6.1998. Päätöksessään yhtymä toteaa olevansa valmis aloittamaan kirjastoyhteistyön EVAMKin vakinaistamisen viivästymisen vuoksi aiemmasta päätöksestä poiketen vasta vuonna 2002. Kokouksessa kuntayhtymä päätti myös varata 1,5 mmk yhteiskirjaston toteuttamiseen edellyttäen, että EVAMK tekee kirjastotilojen vuokraamisesta sitovan sopimuksen.

Syksyllä 1998 EVAMK on puolestaan neuvotteluissa ilmoittanut, että se ei toistaiseksi voi tehdä vuokrasopimuksia tilojen käytöstä mutta on valmis neuvottelemaan suoriteperustaisten erityispalvelujen ostamisesta Keravan kaupunginkirjastolta.

Keravan kaupungin ja kuntayhtymän välisen kirjastoyhteistyön toteuttamisesta on näin olemassa Keravan kaupunginvaltuuston ja Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymän hallituksen päätökset. Kaupunki ja kuntayhtymä eivät kuitenkaan ole tehneet keskinäistä sopimusta kirjastoyhteistyön aloittamisesta.

Toimintansa vakinaistamiseen liittyen EVAMK käy vuoden 1999 aikana Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymän kanssa neuvotteluja tarvitsemistaan tiloista ja toimintansa muista ehdoista. Näiden neuvottelujen ollessa kesken kumpikaan osapuoli ei ole valmis tekemään sitovia sopimuksia kirjastoyhteistyöstä.

Espoon-Vantaan ammattikorkeakoululla on oma kirjastostrategia ja samanaikaisesti valmistellaan myös laajemmin valtakunnallista ammattikorkeakoulujen kirjastostrategiaa. Strategian valmistelun yhteydessä on painottunut selvästi ammattikorkeakoulujen kirjastoverkon pyrkimys verkottua toiminnallisesti tieteellisten kirjastojen kanssa ja profiloitua osaksi tieteellisten kirjastojen verkkoa. Tämä aiheuttaa ammattikorkeakouluille uusia kustannuksia, joiden tasosta ei vielä ole täyttä selvyyttä. Tähän kehitykseen liittyen on luonnollista se, että tässä vaiheessa korkeakoulukirjasto haluaa kunnolla selvittää, millainen yhteistyösuhde yleisen kirjaston kanssa sopii yhteen näiden perustavoitteiden kanssa.

Neuvotteluja kirjastoyhteistyön käytännön toteuttamisesta on syytä edelleen käydä toiminnan muun valmistelun ohessa ja tehdä lopulliset päätökset yhteis-

työstä siinä vaiheessa, kun ammattikorkeakoulun ja kuntayhtymän toiminnan muut ehdot ovat selkiintyneet.

Keravan kaupungin näkökulmasta kirjastoyhteistyölle on useita erilaisia vaihtoehtoisia toteuttamistapoja. Toisena äärivaihtoehtona on se, että Keravan kaupunginkirjasto tarjoaa ja hoitaa korvausta vastaan EVAMKin ja kauppaoppilaitoksen tarvitsemia kirjastopalveluita, toisena taas se, että EVAMK toteuttaa kirjastopalvelunsa itsenäisesti tai yhteistyössä ammattikoulutuksen kuntayhtymän kanssa, jolloin kirjastojen välinen yhteistyö on osa normaalia kirjastoyhteistyötä. Lopullinen ratkaisu sijoittunee näiden vaihtoehtojen väliin.

Opetusministeriö korostaa ammattikorkeakouluverkoston kehittämistä koskevissa päätöksissään tarvetta kehittää erityisesti ammattikorkeakoulujen kirjasto toimintaa. Toimilupaehtojen mukaan ammattikorkeakoulujen tulee käyttää kirjastotoimintaan 3,5 % toimintamenoistaan. Tähän perustuen on oletettavaa se, että EVAMKin on Keravan toimipisteessään panostettava riittävästi kirjastotoimintansa kehittämiseen.

EVAMKin toimintapolitiikkana on, että se pyrkii mahdollisimman joustavaan toimintamalliin, minimoimaan kiinteät kustannuksensa sekä keskittymään toiminnassaan erityisesti ydinosaamiseensa. Näin korkeakoulu pyrkii hoitamaan muuhun kuin ydinosaamiseensa liittyvän tuotannon erilaisten alihankinta- ja kumppanuussopimusten turvin. Tämä voisi mahdollistaa yhteistyösopimuksen Keravan kaupungin kanssa kirjaston tukitoiminnoista edellyttäen, että Keravan kaupunki pystyy osoittamaan, että sillä on edellytykset hoitaa tehtävät laadultaan korkeatasoisina ja kustannustehokkaasti.

Mahdolliset yhteistyömuodot

Ammattikorkeakoulukirjastojen kehittämissuunnitelmissa korostetaan kirjasto toiminnan niveltämistä osaksi muuta opetustoimintaa. Ammattikorkeakoulun kirjastoammattilaiset tukevat opettajia heidän opetustehtävässään ja oppilaita erilaisissa oppimistehtävissä. Tämä asettaa kirjastohenkilökunnalle ja kirjastoyhteistyön toteuttamiselle omat vaatimuksensa. Henkilökunnalla tulee olla pedagogisia valmiuksia sekä substanssiosaamista ammattikorkeakoulun toimialalta ja kyky oppilaiden ohjaukseen sekä heidän valmiuksiensa kasvattamiseen.

Keravan kaupunginkirjaston vahvuutena on ollut, että kirjasto on kyennyt hoitamaan yleisen kirjaston perustoiminnot erittäin kustannustehokkaasti ja laadultaan kilpailukykyisinä. Yksi tapa toteuttaa kirjastoyhteistyötä voisikin olla se, että Keravan kaupunki tarjoaisi EVAMKille kokoelmien yllä- ja esilläpitoon, sekä lainaukseen liittyviä palveluita ja käyttäisi tähän henkilökuntaansa ja hallinnassaan olevia tiloja. Tähän liittyisi palvelujen tuotteistaminen ja kirjastoautomaation edelleen kehittäminen, jotta rutiinitehtävät kyettäisiin hoitamaan mahdollisimman vähän henkilökuntaa sitovalla tavalla.

Ammattikorkeakoulun perustehtävään liittyvät kirjastotoiminnot kuten opetukseen osallistuminen, harjoitustöiden ohjaaminen ja kokoelmien kartuttaminen hoidettaisiin edelleen korkeakoulun oman kirjastohenkilökunnan toimesta. Henkilökunnan osaamista voisi erikseen tehtävän sopimuksen perusteella käyttää myös kaupungissa toimivien yritysten ja muiden oppilaitosten tukena silloin kun

niillä on ammattikorkeakoulun toimialaan liittyviä tiedonhankinnan ja osaamisen kehittämistarpeita.

Ammattikorkeakoulun kirjastoaineisto ja tietokannat voisivat olla erikseen sovitavalla tavalla myös muiden kuin korkeakoulussa opiskelevien käytettävissä.

Yksi tapa toteuttaa yhteistyötä voisi olla käyttää hyväksi oppilaiden harjoitteluun ja oppimistehtävien suorittamiseen liittyvää työpanosta. Keravan kauppaoppilaitoksessa annetaan kirjastoalan koulutusta. Jatkossa toisen asteen koulutuksessa on yhä suurempi osuus työpaikoilla tapahtuvassa työssäoppimisessa. Kirjasto voisi kehittää valmiuksiaan ohjata alan opiskelijoita, joiden työpanosta puolestaan voisi käyttää hyväksi kirjaston toiminnassa. Ammattikorkeakoulun opiskelijat voisivat osana opintojaan tehdä selvityksiä, tietokantoja ja oppimisaineistoja ja siten kytkeä ammatillista ongelmaratkaisutaitoa ja substanssiosaamista kirjaston toimintaan.

Oppilaitosten aikaansaannokset voisivat olla kuntalaisten nähtävissä kirjaston kautta. Ne voisivat käyttää hyväksi kaupunginkirjaston asiakasvirtoja ja pitkiä aukioloaikoja ja esitellä kirjastossa toimintaansa sekä palveluitaan yleisölle ja yritysille.

Yhteistyön lähtökohtana tulisi luonnollisesti olla se, että molemmat osapuolet kokisivat hyötyvänsä siitä. Kaupunginkirjaston tulisi saada tehtävien hoitamisesta sellainen korvaus, että sen turvin olisi mahdollista hankkia tarvittavat lisäresurssit. Ammattikorkeakoulun näkökulmasta yhteistyön perustana tulisi olla sen, että tehtävien hoito tulisi sitä kautta edullisemmaksi kuin itse tehtynä ja/tai tehtävien hoito tällä tavoin tuottaisi korkeakoulun toiminnalle muuta lisäarvoa.

Kirjastoyhteistyön lisäksi on avoimen oppimisympäristön luomiseen liittyen selvitettävä tavat, joilla kehitetään EVAMKin ja keravalalaisten koulujen, erityisesti lukiodien välistä yhteistyötä. Keravalla on myös tarve profiloida paikkakunnalla toimivien oppilaitosten toimintaa. Yksi esille nousnut ajatus ovat kansainväliset luokat, jotka voisivat käyttää toiminnassaan hyväksi EVAMKin kansainvälisiä suhteita ja osaamista sekä kirjaston kautta toteutettavia kansainvälisiä yhteyksiä.

Keravan kaupunki on strategioissaan pitänyt tärkeänä pääkaupunkiseutuyhteistyön ja kansainvälisten suhteiden kehittämistä. EVAMK voi jatkossa olla yksi tärkeä kanava tämän yhteistyön kehittämiseen. Korkeakoulu toimii pääkaupunkiseudulla ja on mukana alueen kuntien strategisesti tärkeissä kehittämishankkeissa. EVAMkin kautta Keravan kaupunki voi osallistua näihin hankkeisiin ja näin saada omaan kehittymiseensä tarpeellista tukea.

Kirjasto kaupungin palveluiden jakelukanavana

Keravan kaupunginkirjaston vahvuustekijä on keskeisen sijainnin lisäksi kirjaston pitkät aukioloajat. Iltaan jatkuvien aukioloaikojensa turvin kirjasto kykenee palvelemaan myös muilla paikkakunnilla työssä käyvää väestöä. Monilla paikkakunnilla tätä kirjaston toiminnan luonteesta aiheutuvaa tekijää on käytetty hyväksi järjestämällä kirjastojen yhteyteen monipalvelupisteitä, joiden kautta on

tarjottu kuntalaisille sellaisia palveluita, joiden toteuttaminen onnistuu ilman jonkin erityisalan syvempää osaamista.

Tällaisissa monipalvelupisteissä tarjottuja palveluita ovat olleet erilaiset yleiset neuvontapalvelut, mahdollisuus hakemusten jättämiseen sekä erilaisten itsepalvelujärjestelmien käyttämiseen. Kaupungin kannalta monipalvelupisteiden kautta kannattaa jakaa sellaisia palveluita, joilla on laaja käyttäjäkunta ja jotka ovat suhteellisen yksinkertaisia toteuttaa. Kirjaston yhteydessä toteutettava monipalvelupiste tulee joka tapauksessa halvemmaksi kuin virastojen aukioloaikojen laajamittaiset pidennykset. Kuntalaisten kannalta monipalvelupisteiden etuna on se, että palvelut on mahdollisuus tavoittaa virka-ajan jälkeenkin ja tietyt perusasiointipalvelut hoitaa yhdessä paikassa.

Monipalvelupisteiden toteutuksessa käytetään tänä päivänä laajasti hyväksi tietotekniikkaa. Kaupungissa käytössä olevat keskeiset lomakkeet on mahdollista muuttaa sähköiseen muotoon niin, että monipalvelupisteessä täytetty lomake siirtyy automaattisesti asiasta vastaavalle virkailijalle. Lomakkeen täytössä tai asian hoidossa on mahdollisuus saada opastusta ja tukea pisteen virkailijalta, jolloin asiointi on mahdollista sellaisillekin henkilöille, jotka ovat tottumattomia sähköiseen asiointiin.

Keravan kaupunki on esittänyt valtiolle toiveen, että paikkakunnalle perustettaisiin valtion viranomaisten yhteispalvelupiste. Yksi mahdollinen sijoituspaikka tälle palvelupisteelle on käydyissä neuvotteluissa ollut Aleksintori. Tiloissa toimii jo Keski-Uudenmaan uusyrityskeskus Forum. Palvelupisteeseen onkin ollut tarkoitus kerätä sellaisia toimintoja, jotka palvelevat erityisesti yritystoimintaa. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole olemassa päätöksiä yhteispalvelupisteiden perustamisesta. Kaupungin oma monipalvelupiste voi sijoittua tämän suunnitellun valtion yhteispalvelupisteiden yhteyteen tai sitten kirjastolaajennuksen yhteyteen riippuen siitä, millaisia palveluita yhteispalvelupisteessä päätetään toteuttaa.

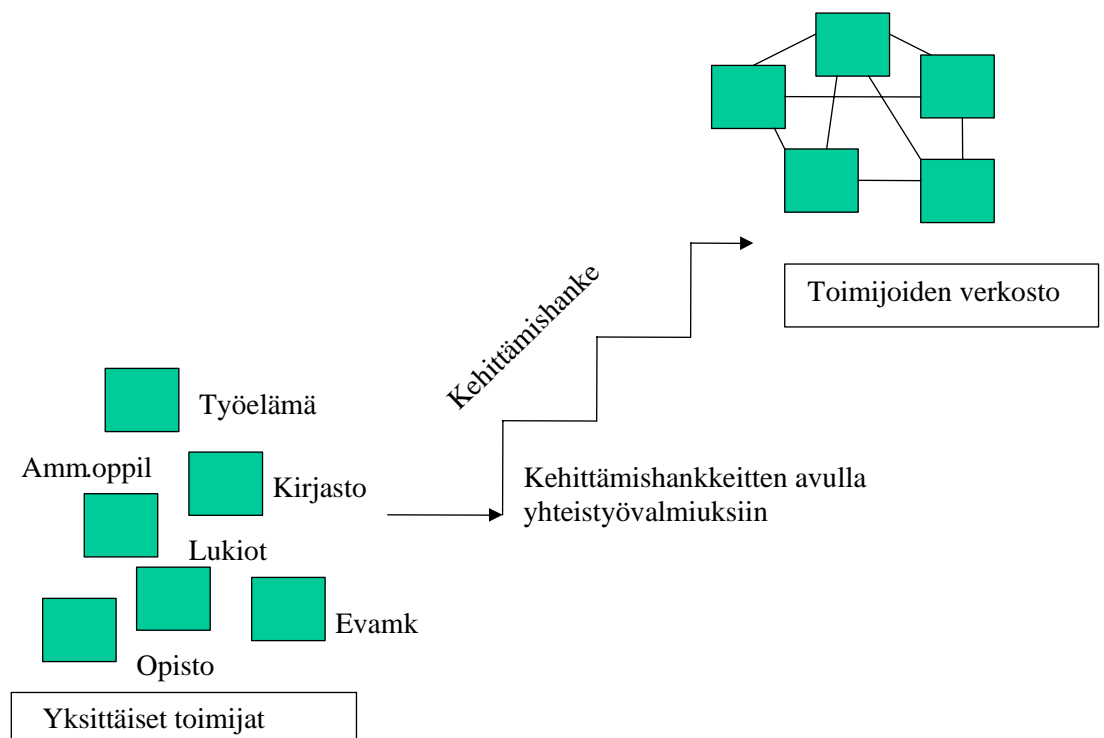
Yksi luonnollinen toteutusvaihtoehto pidemmällä aikavälillä voisi työryhmän käsityksen mukaan olla myös sellainen, että kaikki em. palvelupisteet sijaitsisivat kirjaston yhteydessä, jolloin olisi hyvät mahdollisuudet kehittää myös ammattikorkeakoulun ja uusyrityskeskuksen sekä yritystoimintaa palvelevien valtion viranomaisten välistä yhteistyötä.

Toimintatavan muutoksen toteuttaminen

Edellä mainitut kehittämis- ja kehittymistarpeet ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden toteuttaminen ei onnistu ilman kehittämistyön kunnollista resurssointia. Resursseja kehittämishankkeisiin on mahdollista kerätä yksiköiden omista budjeteista, mukana olevilta yrityksiltä ja yhteisöiltä sekä tietoyhteiskuntakehityksen edistämistä tukevilta tahoilta.

Muutos on toteutettava erilaisten kehittämisprojektien avulla niin, että uuden oppiminen tapahtuu osana oman työn kehittämistä. Työelämässä toimivien jatkokoulutus- ja kehittymistarpeita sekä koululaisia ja opiskelijoita palvelevan avoimen oppimisympäristön luomiseen tulee kirjaston lisäksi osallistua paikkakunnalla toimivien oppilaitosten, joiden on verkostoiduttava entistä tiiviimmin keskenään ja ulotettava verkostonsa myös paikkakunnan ulkopuolelle sellaisiin tahoihin, jotka voivat tuottaa oppimisympäristössä tarvittavia palveluita, aineistoa ja sisältöä.

Kysymyksessä on perustavaa laatua oleva muutos toimintatavoissa ja organisoimisessa. Koulujen ja kirjastojen laitosmaista toimintatapaa on kehitettävä avoimempaan ja yhteistyöhakuisempaan suuntaan ja niiden on opittava hankkimaan ja käyttämään resursseja yhdessä.

Kuva 2. Erillisten toimijoiden muuttaminen kehittämisprojektien avulla avoimen oppimisympäristön verkostoksi.

Jo käynnistettyjä tai suunnitteilla olevia hankkeita, jotka edistävät tavoitteen toteuttamista ovat mm.

- Keski-Uudenmaan aikuislukion projekti, jonka tavoitteena on kehittää tietoverkkojen avulla tapahtuvaa etäopiskelua.
- Keravan koulutusviraston ja nuorisotoimiston yhteinen kehittämisprojekti, jossa pyritään paikkakunnan peruskouluja palvelevan verkko-opetusaineiston tuottamiseen
- EVAMKin käynnistämä projekti, jossa luodaan järjestelmä, jolla seudullisen kehittämisen kannalta arvokasta tietoa voidaan välittää kirjaston ja tietoverkon avulla
- Keravan kaupungin ympäristöosaston Suomen akatemian rahoituksen turvin toteuttama projekti, jossa tietoverkossa käytettäväksi tuotetaan tietoa Keravan alueen biotoopeista.
- Katve-projekti, jossa pyritään Keravan opiston ja kaupunginkirjaston yhteistyöllä luomaan avoin oppimisympäristö kuntalaisille, joilla on oppimiseen liittyviä erityistarpeita.
- Keski-Uudenmaan kuntien henkilöstön kansainvälisyys ja projektityövalmiuksien kartoitushanke
- Keski-Uudenmaan kuntien oppiva organisaatio -hanke

Edellä mainittujen projekteja on suunnattava niin, että niiden toteuttamiseen pyritään saamaan mukaan muitakin avoimen oppimisympäristön luomiseen pyrkiviä tahoja. Lisäksi on käynnistettävä uusia tavoitteen toteuttamista edistäviä projekteja. Yksi käynnistettävä hanke on **laaja-alainen avoimen oppimisympäristön kehittämisprojekti**, jonka osana toteutetaan yhteistyöverkoston rakentamisessa keskeisten henkilöstöryhmien täydennyskoulutus.

Projektirahoituksen saaminen valtakunnallisesti merkittävänä pidettäville hankkeille ei tänä päivänä ole kohtuuttoman vaikea. Projektin on oltava sellainen, että avustajatahot voivat vakuuttua sen tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä. Avoimen oppimisympäristön luomiseen liittyvä teema on tällä hetkellä valtakunnallisesti keskeinen, minkä vuoksi sen edistämiseen liittyviä hankkeita pyritään eri tavoin tukemaan.

Keravan kaupunginkirjaston tilaratkaisujen pitkittyminen on johtanut eräänlaiseen pysyvään väliaikaisuuteen, joka on hidastanut työn ja toiminnan normaalia kehittämistä. Kirjasto on kuitenkin viime vuosien aikana useaan otteeseen esittänyt kehittämistavoitteiden mukaisia ajatuksia. Näin kirjastolla on valmiutta hankkeisiin osallistumiseen ja niiden toteuttamiseen, mikäli hankkeet vain saadaan toteutettua niin, että kehittämistyö ei vaaranna kirjaston jokapäiväistä toimintaa.

KIRJASTON NYKYISTEN TOIMINTAEDELLYTYSTEN ARVIOINTI

Toimintaa ja sen kehittämistä vaikeuttavat tekijät

Selvää on, että nykyisissä toimintapuitteissaan Keravan kaupunginkirjasto ei pysty vastaamaan edellä esitettyihin haasteisiin. Keskeinen ongelma ovat kirjaston nykyiset tilat, jotka ovat liian niukat jo perinteistenkin toimintamuotojen hoitamiseen saati sitten, että niitä käytettäisiin hyväksi avoimen oppimisympäristön luomisessa tai ammattikorkeakoulun kirjastotoimintojen hoitamisessa.

Keravan kirjaston käytettävissä on tällä hetkellä tiloja n. 900+100 kerros². Tämä on selvästi vähemmän kuin, mitä vastaavankokoisissa kunnissa on. Tilojen puute on aiheuttanut sen, että kokoelmat on jouduttu sijoittamaan erittäin ahtaasti. Tämä haittaa kirjastonkäyttäjien omatoimista aineistohakua ja itsepalvelun kehittämistä. Aineistoa on kirjastossa tarjolla huomattavasti vähemmän kuin Suomessa keskimäärin. Nykyaikaisessa opiskelussa tarpeellisia ryhmätyö- ja tiedonkäsittelytiloja ei ole käytössä ollenkaan. Itsenäistä tiedonhankintaa ja prosessointia varten varattu opintosalin on osittain myös muussa käytössä ja tästä aiheutuvan rauhattomuutensa vuoksi tarkoitustaan huonosti palveleva. Tiedonhankinnassa tarvittavia työasemia ei nykyisiin tiloihin ole ollut mahdollista sijoittaa läheskään kysyntää ja tarvetta vastaavaa määrää.

Tilojen ahtaus aiheuttaa sen, että henkilökunnan työpanosta joudutaan käyttämään sellaisiin työtehtäviin, jotka väljemmin toteutetuissa kirjastoissa hoituvat huomattavasti helpommin tai ovat tarpeettomia. Erityisesti kokoelmatyössä joudutaan suorittamaan tehtäviä, joiden ainoana tarkoituksena on ratkaista tilanpuutteen aiheuttamia ongelmia. Tämä kaikki on pois henkilökunnan mahdollisuuksista palvella suoraan kirjaston asiakkaita heidän tiedontarpeissaan.

Keravan kaupunki tarjoaa jäsenilleen ja paikkakunnalla opiskeleville tältä osin merkittävästi heikommat palvelut kuin naapurinsa ja kilpailijansa. Vaarana tietenkin on, että tämä vaikuttaa ennen pitkää kaupungin kilpailukykyyn erityisesti tietoyhteiskuntakehityksen näkökulmasta.

Kirjaston toiminnan vahvuudet

Kirjaston toiminnan puitteet ovat aiheuttaneet sen, että Keravan kirjasto on muita yleisiä kirjastoja enemmän joutunut arvioimaan palveluitaan asiakkaitensa tarpeiden näkökulmasta ja suuntaamaan voimavarojaan erityisesti näiden palvelujen tuottamiseen. Myös kirjaston käyttötalous on hoidettu kaupungin taloudesta päättävien näkökulmasta erittäin tyydyttävästi. Kirjaston käyttömenot ovat huomattavasti maan keskiarvon alapuolella. Näin kirjaston toimintojen kehittämisenkään ei aiheuta sitä, että menot kasvaisivat kohtuuttomiksi.

Yksi Keravan kirjaston keskeinen vahvuus on sen osaava ja kokenut henkilökunta. Suoritetuissa asiakaskyselyissä on henkilökunnan osaaminen ja palvelualltius saanut kiitosta, vaikka kirjaston ulkoisia puitteita on kritisoitukin. Henkilökunnan osaamista ja ammattitaitoa on kehittämisprojektien avulla mahdolli-

suus edelleen kehittää ja tätä kautta vahvistaa kirjaston kykyä osallistua avoimen oppimisympäristön luomiseen.

Keravan on kirjastotilojen kehittämisessään myös sen verran muita kuntia jäljessä, että se voi ottaa oppia muiden tekemistä virheistä ja välttää erityisesti sellaisia ratkaisuja, jotka eivät pidemmän päälle ole toiminnallisesti kestäviä ja aiheuttavat tarpeettomia kustannuksia.

KIRJASTON TOIMINTAEDELLYTYSTEN KEHITTÄMINEN

Kehittämisen keskeiset lähtökohdat

Kirjaston toimintaedellytysten kehittämisellä on joitakin keskeisiä lähtökohtia.

Toteutettavan ratkaisun on oltava sellainen, että sen avulla on aikaansaadaan kaupungin ja kaupunkilaisten kannalta merkittäviä hyötyjä. Ratkaisun on myös oltava taloudellisesti perusteltu. Erityisesti on kiinnitettävä huomio seuraaviin seikkoihin.

- hyödyllisyys avoimen oppimisympäristön kehittämisessä erityisesti tiedon hankinnan ja jalostamisen kannalta
- tulevien tarpeiden ja tulevan kehityksen huomioonottaminen investoinnissa ja sen mitoituksessa
- käyttäjien itsepalvelun edistäminen mm. aukioloaikoja pidentämällä
- kirjastoautomaation hyväksikäyttäminen rutiinitehtävien hoidossa
- henkilökunnan määrän ja käytön optimoiminen palvelutehtävien ja käyttökustannusten näkökulmasta

Kirjastotilojen kehittäminen

Nykyisten tilojen käytön tehostaminen

Kirjaston nykyisten tilojen käytön tehostaminen aukioloaikoja pidentämällä tai tilojen saneeraaminen sekä käytön uudelleenjärjestelyt eivät yksinään riitä täyttämään lähitulevaisuuden kirjastotilar tarpeita. Nykyiset kirjastotilat ovat niin pienet, että uusien avoimen oppimisympäristön kehittämiseen liittyvien toimintojen sijoittaminen niihin ei onnistu ellei sitten osittain lopeteta vanhoja toimintamuotoja ja radikaalisti vähennetä aineiston määrää. Tämän päivän palvelutarpeet ja kirjastopalvelujen kysyntä eivät kuitenkaan tue tämän tyyppisiä ratkaisuja.

Kirjaston tilaongelman ratkaisemista aukioloaikoja pidentämällä vaikeuttaa sekin, että palautettu aineisto on kirjaston tila-ahtauden vuoksi järjestettävä hyllyihin etupäässä aamupäivisin, jolloin kirjasto ei ole avoinna yleisölle. Koululais- ja päiväkotiryhmien kirjastokäynnit on myös ajoitettu aamupäiviin, koska niitä ei voida muille käyttäjille aiheutuvan häiriön vuoksi toteuttaa kirjaston normaaleina aukioloaikoina.

Kirjaston hajasijoittaminen tai kirjastopalvelujen hankinta muilta paikkakunnilta

Yksi mahdollisuus vapauttaa pääkirjastosta tiloja muihin tarkoituksiin voisi olla aineiston ja lainaustoiminnan hajasijoittaminen, joka olisi mahdollista toteuttaa useallakin eri tavalla. Yksi tapa olisi käyttää hyväksi paikkakunnalla toimivia kouluja, joiden koulukirjastoihin osa kirjastoaineistosta ja kirjaston toiminnoista sijoitettaisiin. Ratkaisun ongelmana on aineiston ylläpito ja saatavilla pitäminen. Hajasijoittaminen voisi lisätä aineistokustannuksia, jos kaikissa eri toimipisteissä tulisi olla saatavilla tietty perusvalikoima. Myös käyttökulut nousisivat, kun tarvittaisiin miehitys useampiin lainauspisteisiin. Lainauksen hoito tuskin onnistuisi yleisessä kirjastossa valvomattomana itsepalveluna. Lisäksi vain joillakin kouluilla on asialliset, yleisön kannalta helposti saavutettavissa olevat tilat aineiston esilläpitoon. Koulukirjastojen hyväksikäyttöön perustuva hajasijoittaminen merkitsisi saneeraus- ja investointitarpeita kouluilla.

Yksi mahdollisuus toiminnan hajasijoittamiseen voisi olla toimintamalli, jossa aineisto säilytettäisiin varastokirjastotyyppisessä yleisöltä suljetussa kirjastossa, josta lainaus tapahtuisi tilausten perusteella. Aineisto olisi noudettavissa erityisesti palvelupisteestä tai se toimitettaisiin maksua vastaan suoraan asiakkaille. Aineiston voisi palauttaa kaupungin eri kaupunginosissa sijaitseviin laitoksiin. Tämän ratkaisumalli säästäisi osittain investointikustannuksia, mutta sen ongelmana olisi työvoimakulujen kasvu, kun kirjaston käyttäjien oma työpanos lainaustapahtumassa menetettäisiin. Kirjaston käyttäjien kannalta ongelmana olisi myös se, että aineiston valinta vaikeutuisi, kun sitä olisi mahdollisuus tutkia ainoastaan luetteloiden kautta.

Eräs mahdollisuus hajasijoittamiseen olisi, että osa kirjaston toiminnoista sijoitettaisiin keskusta-alueella sijaitsevaan toiseen vastaavansuuruiseen yksikköön. Tarkoitukseen voisi ajatella vuokrattavan vapaana olevia toisen kerroksen liiketiloja. Ongelmana tämänkaltaisessakin hajasijoittamisessa kuitenkin on, että se väistämättä lisää aineisto- ja ennen kaikkea henkilöstökustannuksia.

Mahdollista myös olisi, että Keski-Uudenmaan kirjastoyhteistyötä laajennettaisiin niin, että keravalalaisten kirjastopalvelut toteutettaisiin osittain Tuusulan ja Järvenpään kirjastoissa. Lainattavan aineiston määrä Keravalla minimoitaisiin ja kirjastorakennukseen sijoitettaisiin ensisijaisesti muita kuin lainauspalveluita.

Ratkaisuvaihtoehdossa Kerava luonnollisesti sitoutuisi vastaamaan niistä kustannuksista, joita muille Kirkes-kirjastoille aiheutuisi järjestelystä. Ratkaisun ongelmana on se, että se lisäisi kuljetuskustannuksia ja myös keravalalaisten kirjaston käyttäjien kustannuksia, kun he joutuisivat uhraamaan aikaansa ja varojaan voidakseen käyttää muiden paikkakuntien kirjastoja.

Kirjastoalan yleinen kehittyminen Suomessa ei tällä hetkellä juurikaan tue ajatuksia hajasijoittamisesta. Eri paikkakunnilla ollaan kustannussyistä lakkauttamassa sivukirjastoja ja keskittämässä toimintoja pääkirjastojen yhteyteen. Hajasijoitettu kirjasto ei selvästikään ole ollut kovinkaan kustannustehokas ratkaisu.

Kirjaston laajentaminen

Kirjastopalvelujen kysyntä nykytilanteessa ja avoimen oppimisympäristön toteutuminen sekä kohtuudella ennustettavissa olevan tulevaisuuden tilatarpeet edellyttävät lisätilojen hankkimista kirjastotoimintaan. Tämä voidaan perustellusti toteuttaa nykyisen kirjaston tontilla tiloja laajentamalla.

Kaavalliset edellytykset laajennukselle nykyisellä tontilla

Nykyisen kirjaston tontille on suunniteltu lukuisia hankkeita, joissa on lähdetty myös siitä, että nykyinen rakennus puretaan tai ainakin poistetaan kirjastokäytöstä. Keski-Uudenmaan maakuntamuseon ja Uudenmaan ympäristökeskuksen kannaksi on muodostunut, että rakennus tulee säilyttää. Kirjaston on katsottu edustavan oman valmistumisaikansa, 1970-luvun alun arkkitehtuuria ja muodostavan yhdessä Nikkarin koulun kanssa ensimmäisen peruskoulu-uudistuksen jälkeisen koulukeskuskokonaisuuden. Teknisesti ja toiminnallisesti rakennus on systemaattisen rakennejärjestelmänsä vuoksi mahdollista muuttaa toiseen käyttöön tai laajentaa usealla tavalla ilman suurta ristiriitaa alkuperäisten suunnitteluperiaatteiden kanssa.

Keskustan osayleiskaavaehdotuksessa rakennus on merkitty suojeltavaksi.

Kirjastotontti on asemakaavassa kulttuuritoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta. Tontin tehokkuusluku on $e=1,5$ ja sallittu kerrosluku II. Tontin pinta-ala on 5150 m^2 ja rakennusoikeus on 7725 k-m^2 . Siitä on käytetty 915 k-m^2 .

Mikäli tontille ei sijoiteta kirjaston lisäksi muuta toimintaa, ei kaavanmuutosta tarvita, koska rakennusoikeutta on riittävästi.

Kirjaston laajennuksen yhteyteen on kuitenkin toiminnallisin ja kaupunkikuvallisin perustein mahdollista toteuttaa myös muuta tilaa. Se voi olla kirjaston ja kauppaoppilaitoksen toiminnan yhteyteen soveltuvaa liike- ja/tai toimistotilaa, jonka sijoittaminen tontille edellyttää asemakaavan muuttamista.

Kirjaston tontilla tulee toteuttaa nykyisen kaavan tavoite eli rakennukset ulotetaan Keski- ja Paasikivenkatuun asti. Katuun ulottuvia kerroksia tulee kadunvarren muiden rakennusten tavoin periaatteessa olla kaksi. Kohtuullinen määrä soveltuvia tiloja voidaan sisäänvedettynä sijoittaa kolmanteen kerrokseen kuten viereisessä Sampotalossa.

Kirjastotiloja voidaan sijoittaa rakennuksen ensimmäiseen tai toiseen kerrokseen tai molempiin. Liiketilat menestyvät parhaiten ensimmäisessä kerroksessa, tässä tapauksessa Keski- ja Paasikivenkatujen varsilla. Kirjaston sisäänkäynti on luontevinta sijoittaa samalle aukiolle kauppaoppilaitoksen ja auditorion sisäänkäynnin kanssa eli Paasikivenpuiston suunnalle. Toteutuessaan liike- ja/tai toimistotilat muodostavat kirjastolle tai ammattikorkeakoululle tai molemmille laajenemismahdollisuuden.

Tontilla on nykyisin 33 autopaikkaa, joita ei voi säilyttää tonttia täydennysrakennettaessa. Hankkeelle ei ole lähistöltä osoitettavissa maantasoisia autopaikkoja. Esimerkiksi asemanseutu on liian kaukana. Keravan ydinkeskustan alueella omaksutun periaatteen mukaan autopaikat sijoitetaan pysäköintilaitok-

siin. Tarvittavat autopaikat on joko rakennettava rakennuksen alle kellari-pysäköintinä tai lähistöllä olevia pysäköintilaitoksia laajentamalla. Kirjaston käyttäjille tarvitaan myös runsaasti polkupyöräpaikkoja.

Kauppaoppilaitoksen ja nykyisen kirjaston välissä oleva kevyen liikenteen yhteys, Nikkarinkuja tulee säilyttää. Mikäli kauppaoppilaitoksesta halutaan sisäyhteys kirjastotiloihin, on se toteutettava toisen kerroksen tasolla.

Vaihtoehdot laajennuksen toteuttamiselle

Työryhmä on tutkinut erilaisia mitoitusvaihtoehtoja kirjaston laajennukseksi. Selvitysten perusteella voidaan todeta, että kirjaston nykyiselle tontille on mahdollista toteuttaa kirjaston laajennus ja lisäksi merkittävä määrä kirjaston ja ammattikorkeakoulun toiminnan yhteyteen soveltuvia liiketiloja.

Laajennuksen koko

Kirjastolaajennuksen kokoon vaikuttavat monet osatekijät. Lähtökohtana on luonnollisesti näkemys nykyisten toimintojen vaatimista lisätiloista. Kaksi muuta keskeistä vaikuttavaa tekijää ovat arvio tulevaisuuden tilatarpeesta ja oppilaitosyhteistyön vaikutukset. Rajoja lisärakentamiselle asettavat kaupungin taloudelliset mahdollisuudet investoinnin rahoittamiseen ja sen mukanaan tuomiin käyttökustannuksiin.

Kirjastosuunnittelua ohjaavat osaltaan opetusministeriön valtiosuosohjeistot. Epävirallisena mitoitusnormina kirjastotiloille pidetään opetusministeriössä 100 hyötyneliötä/1000 asukasta, mikä merkitsee Keravalla n. 3000 hyötyneliön kirjastoa.

Kerava on edelleen valtiosuoslistalla Aleksintorille aiemmin suunnitellulla 3250 hyötyneliömetrin kirjastohankkeellaan. Kaupunginkirjasto on omissa esityksissään lähtenyt 2150 - 2250 hyötym²:n kokoisesta tilaohjelmasta.

Tilantarvetta vähentää jonkin verran kirjastojen tiivis yhteistyö Keski-Uudellamaalla. Kirkes-verkkoon kuuluvilla kirjastoilla on yhteinen aineistotietokanta ja tieto kaikkien verkkoon kuuluvien kirjastojen kokoelmista on nähtävissä internetin kautta. Kirkes-verkkoon kuuluvat kirjastot voivat painottaa toiminnassaan erityyppisiä aineistoja. Kaikkien ei ole pakko hankkia kaikkea. Myös pääkaupunkiseudun kirjastot ovat erityisesti siellä työssäkäyvien ja opiskelevien käytettävissä.

Kirjaston tilantarpeeseen vaikuttaa suuresti se, miten ja millaiset kokoelmat siellä ovat esillä. Asiakkaitten itsepalvelun mahdollistamiseksi on tärkeää, että kokoelmat ovat pääosin yleisön tavoitettavissa ja vielä siten, että aineisto on löydettävistä hyllyistä helposti. Aineiston muuttuminen osittain elektroniseksi ei toistaiseksi ole vaikuttanut tilantarpeeseen. Kirjastoaineiston pääosan muodostavat vielä 2000-luvun puolellakin paperimuodossa olevat kirjat. Paperimuotoinen aineisto vähenee tulevaisuudessa todennäköisesti jonkin verran, mutta vastaavasti tarvitaan tiloja elektronisessa muodossa olevan aineiston käyttämiseen.

Työryhmä on tekemissään mitoitusselvityksissä alustavasti luonnostellut millaisia tiloja eri toiminnot vaatisivat ja millä tavoin ne tulisi sijoittaa toisiinsa nähden. Samanaikaisesti työryhmä on arvioinut sitä, millainen kirjastoinvestointi on kaupungille taloudellisesti mahdollinen.

Mitoitusvaihtoehdot

Liitteenä olevat piirustuksen muotoon laaditut **mitoitusvaihtoehdot eivät ole luonnoksia** tilojen sijoittelusta tontille tai kerrokseen. Niissä on tutkittu ainoastaan eri toimintojen suhteuttamista valittuun kokonaispinta-alaan ja keskinäisiä yhteyksiä. Varsinaisessa rakennussuunnittelussa on ratkaistava kirjaston toiminnallisten ja arkkitehtonisten kysymysten ohella lisäksi mm. koko tontin käyttö ja liike- sekä toimistotilojen liittyminen kirjastotiloihin. Hankkeen koko on vaihtoehdotarkastelussa esitetty kerrosneliömetreinä. Mitoitusvaihtoehdot ovat raportin liitteenä.

Kaikki mitoitusvaihtoehdot perustuvat samoihin lähtökohtiin, jotka on myös jatkosuunnittelussa otettava huomioon. Kirjaston keskeiset yleisötilat on niissä sijoitettu samaan kerrokseen, joka vaihtoehdoissa on maantasokerros. Autopaikeutus on sijoitettu rakennuksen kellaritiloihin. Väestönsuojatilat on sijoitettu samoin kellarikerrokseen. Väestönsuojatiloja on mahdollista käyttää lähivarastona.

Sisäyhteys kauppaoppilaitokseen on toteutettu toisen kerroksen tasossa. Toiseen kerrokseen on sijoitettu kirjastohenkilökunnan tiloja sekä laajemmissa vaihtoehdoissa myös opinto- sekä ryhmätyötiloja. Nykyiseen kirjastorakennukseen on suunniteltu erityisesti ryhmätyö- ja tutkimus- sekä tietoverkkojen ja atktyöasemien käyttöön liittyviä tiloja.

Henkilökunnan mitoituksen kannalta keskeiset palvelupisteet on sijoitettu niin, että ne voidaan hoitaa mahdollisimman pienellä yhtäaikaaisella miehityksellä. Lainauspiste on sijoitettu vastaavasti paikkaan, josta koko asiakastilaa voidaan helposti valvoa. Valvontaa helpottaa myös tilojen avoimuus.

Mitoitusvaihtoehdoissa on myös pyritty minimoimaan henkilöstön sisäisen liikenteen tarvetta sijoittamalla hallinto- ja aineistotilat, lainauspiste sekä kerrokset liittävätkin hissi ja portaat kiinteästi toistensa läheisyyteen.

Kaikissa vaihtoehdoissa tulee kirjastolaajennuksen ja sen yhteydessä toteutettavien liiketilojen avulla rakentaa kirjaston nykyinen tontti kaupunkikuvallisesti korkeatasoisena. Uudisrakennuksen ja vanhan kirjastorakennuksen tulee kokonaisuutena liittyä kaupunkikuvallisesti erityisesti Sampotaloon ja ammattikorkeakouluun auditorioineen. Kirjaston laajennuksen koosta riippuen vaihtelee muun rakennettavan tilan osuus tontilla vastaavasti.

Vaihtoehtoihin ei sisälly ammattikorkeakoulun kirjastotoimintojen hoitamisen vaatimia tiloja. Tähän on syynä se, että ammattikorkeakoulun kirjastotoimintojen toteuttamistavasta ja tilatarpeen laajuudesta ei toistaiseksi ole olemassa riittäviä tietoja. Mitoitusvaihtoehtojen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ammattikorkeakoulun kirjastotilarat on mahdollista ratkaista kirjastolaajen-

nuksen toisessa kerroksessa kirjaston ja ammattikorkeakoulun yhdyskäytävän lähellä.

Vaihtoehtojen vertailtavuuden vuoksi tutkittiin tässä yhteydessä vain sellaisia ratkaisuja, joissa kirjaston pääyleisötoiminnot ovat maantasokerroksessa. Mikäli liiketoilille on riittävästi kysyntää, on mahdollista sijoittaa kirjaston sisäänkäynti ja sen tuntumassa tarvittavat toiminnot maantasokerrokseen ja muut kirjastotoiminnot toiseen kerrokseen. Loput rakennuksen ensimmäisestä kerroksesta varataan tällöin liiketilaksi.

Mitoitustarkastelussa käytetyt neliömäärät ovat laskennan helpottamiseksi kerosneliömetrejä.

Vaihtoehto 1, 1800 m² (900+900 m²)

Vaihtoehdossa kirjastotilat kaksinkertaistetaan nykyisestä. Ratkaisu on luonteeltaan erittäin kompakti. Mitoitustarkastelun perusteella voidaan todeta, että kaikki tarvittavat toimintamuodot on mahdollisuus sijoittaa rakennukseen. Mikäli tavoitteena on, että mahdollisimman suuri osa aineistosta pidetään yleisön saatavilla, voi aineiston esilläpitoon jäävä tila olla ahtaan oloinen.

Vaihtoehto 2, 2000 m² (900+1100 m²)

Vaihtoehdossa aineiston esilläpitoon varattuja tiloja on kasvatettu 200 m²:llä. Näin sijoitteluun saadaan jonkin verran lisää väljyyttä.

Vaihtoehto 3, 2500 m² (900+1600 m²)

Vaihtoehdossa tiloja aineiston esilläpitoon on edelleen kasvatettu. Myös toisen kerroksen tiloja on otettu yleisökäyttöön. Lasten ja nuorten osaston tiloja on kasvatettu.

Vaihtoehto 4, 3000 m² (900+2100 m²)

Vaihtoehdossa on lisätty erityisesti aineiston esilläpitoon liittyviä tiloja, myös muihin toimintoihin varattuja tiloja on väljennetty verrattuna muihin vaihtoehtoihin. Vaihtoehto on työryhmän käsityksen mukaan maksimivaihtoehto kirjaston laajennukselle.

Laajennuksen toteuttamistapa

Kirjastotilojen laajentaminen voidaan toteuttaa joko kaupungin omana hankkeena tai kiinteistöyhtiömuodossa. Kiinteistöyhtiömuotoisessa toteuttamisessa olisi se etu, että kaupunki voisi hankkia hankkeeseen osakkaita ja rahoitusta jo rakennusaikana ja sitä kautta helpottaa investoinnista aiheutuvaa kustannusrasitusta.

Kiinteistöyhtiömuoto olisi hankkeen toteutuksessa perusteltu jo senkin vuoksi, että hankkeeseen sisältyy jokaisessa vaihtoehdossa liiketiloja, joiden määrää voidaan tarvittaessa myös kasvattaa kirjastotilojen toteutuksen kärsimättä, mikäli kysyntää tiloille on riittävästi.

Kirjaston laajennus ja siihen liittyvä liiketilojen rakentaminen on toteutettava yhdellä kertaa. Laajennuksen lopullisesta toteuttamistavasta riippuu onko nykyisen kirjastorakennuksen saneeraus toteutettava samanaikaisesti vai onko rakentamista mahdollisuus vaiheistaa niin, että kirjasto toimii rakentamisen aikana nykyisissä tiloissa, josta se siirtyy vanhojen tilojen saneerauksen ajaksi laajennuksen puolelle. Vaihtoehtona tälle on, että kirjasto siirtyy saneerauksen ja laajennuksen ajaksi ulkopuolelta vuokrattaviin tiloihin.

Kirjaston laajennuksesta aiheutuvat kustannukset

Laajennuksesta aiheutuvat investointimenot

Kirjaston saneerauksesta ja laajentamisesta aiheutuvien investointimenojen tarkastelua varten on mitoitustarkastelussa käytetty kerrosala muutettu hyötyalaksi. Muuntokertoimenä on käytetty 1,35:tä.

Uuden tilan rakentamisen ja vanhan saneerauksen kustannuksiksi on tarkastelussa arvioitu viime aikoina toteutuneiden hankkeitten perusteella 13 000 mk/hyötym². Syynä saneerauskustannusten suuruuteen on se, että saneerauksessa jouduttaisiin nykyisen kirjaston tilat käytännössä rakentamaan kantavia rakenteita lukuunottamatta uusiksi. Kalustamisen kustannusten on laskelmassa arvioitu olevan 13% rakentamiskustannuksista.

Autopaikkojen toteuttaminen rakennuksen kellariin maksaa n. 100 000 mk/paikka. Autopaikkojen tarve on kaavan mukaan 1 paikka/100 kerrosm².

Eri vaihtoehtojen perusteella arvioidut investointikustannukset ovat näin seuraavan taulukon mukaiset. Kaupungille suoranaisesti aiheutuvia kustannuksia alentavat jäljempänä esitettävällä tavalla mahdolliset valtionosuudet ja alv-palautukset.

	1800 kerrosm ² 1333 hyötym ²	2000 kerrosm ² 1481 hyötym ²	2500 kerrosm ² 1852 hyötym ²	3000 kerrosm ² 2222 hyötym ²
Laajennus+ Saneeraus	17 329 000 mk	19 253 000 mk	24 076 000 mk	28 886 000 mk
Autopaikat	1 800 000 mk	2 000 000 mk	2 500 000 mk	3 000 000 mk
Kalustus	2 252 770 mk	2 502 890 mk	3 129 880 mk	3 755 180 mk
Yhteensä	21 381 770 mk	23 755 890 mk	29 705 880 mk	35 641 180 mk

Taulukko 2. Kirjastoinvestoinnin bruttokustannukset eri laajentamisvaihtoehdoissa

Kirjastolaajennuksen yhteydessä toteutettavasta liikerakentamisoikeudesta on mahdollista saada tuloja n. 1000 mk/m². Liiketilojen myynnistä saatavilla tuloilla on näin mahdollista kattaa kirjaston omista autopaikoista aiheutuvat kustannukset vaihtoehdosta riippuen joko kokonaan tai osittain.

Valtionosuus kirjastoinvestointiin

Opetusministeriö on (päättös 23/610/96) vahvistanut Keravan pääkirjaston laajuudeksi investointiohjelmassaan 3250 hyötyneliötä. Kerava on tällä

19 300 000 markan valtionosuusperusteisella hankesuunnitelmalla sijoitettu opetusministeriön investointiohjelmassa vuodelle 2001. Valtionosuu päätös koskee kirjastohankkeen toteuttamista Aleksintorin (Aleksis Kiven tie 3) tiloissa. Valtionosuus (38%) on jälkirahoitteinen ja maksetaan hankkeen valmistumista seuraavan seitsemän vuoden aikana.

Kaupunginvaltuuston luovuttua v. 1998 kirjaston sijoittamisesta Aleksintorille on opetusministeriön rahoitussuunnitelmaan alustavasti ilmoitettu vuoden 1998 lopussa laajennushanke, joka korvaa em. Aleksis Kiven tie 3:n pääkirjastohankesuunnitelman. Ministeriölle tehty ilmoitus pitää sisällään kolme työryhmän työkentelyssä esille tullutta vaihtoehtoista tilaratkaisua, pienimpänä nykyisten tilojen kaksinkertaistaminen ja suurimpana kolminkertaistaminen. Hankkeen varsinaisen tilaohjelma toimitetaan opetusministeriölle sen jälkeen, kun asiasta on tehty kaupungissa tarvittavat päätökset. Mitään päätöstä ei uuden esityksen pohjalta ole opetusministeriöstä toistaiseksi saatu.

Työryhmä kuuli työnsä aikana lääninopetusneuvos Hannu Sulinia, joka ilmoitti, että mahdollisuudet saada valtion rahoituksen piiriin pelkkä saneeraushanke tai pienehkö laajennus ovat vähäiset. Kirjastohankkeen pitää olla laajuudeltaan merkittävä, jotta se sijoittuisi kärkipäähän valtionavustukseen oikeuttavien hankkeitten listalla.

Keravan kaupunginvaltuusto on (23.11.98) hyväksynyt talousarvion vuodelle 1999 ja taloussuunnitelman vuosille 2000 - 2001, jossa kirjastolaajennuksen suunnitteluun ja toteutukseen on päätetty varata määrärahoja seuraavasti:

244 000 mk (sis. alv)	vuonna 1999
1 220 000 mk (sis. alv)	vuonna 2000
<u>4 880 000 mk (sis alv)</u>	<u>vuonna 2001</u>
6 344 000 mk (sis alv)	yhteensä

Edellisiin lukuihin ei ole sisällytetty valtionosuuden määrää. Vuosien 2002 ja 2003 osalta ei ole päätöksiä.

Valtionosuus kirjastohankkeeseen lasketaan vahvistettujen yksikköhintojen perusteella. Edellä esitetyssä laskelmassa todelliseksi hyötyneliön hinnaksi Keravalla arvioitiin 13 000 mk ja kalustuksen hinnaksi 13 % tästä eli 1690 mk/hyötym².

Jos valtioneuvoston päätökseen ja opetusministeriön / lääninhallituksen ohjeisiin perustuvan toimitilojen kalleusluokituksesta käytetään kirjastorakentamisen lukua 110, niin yksikköhinta hyötyalan neliometriä kohden on 8 811 mk. Keskimääräistä korkeampien rakennuskustannusten vuoksi Kerava on lisäksi oikeutettu yksikköhinnan viiden prosentin korotukseen. Korotettu yksikköhinta on näin 9 252 mk. Lisäksi toimitilojen varustamisen osalta yksikköhintaa korotetaan (kirjaston) varustuksen osalta 1 330 mk hyötyneliötä kohti. Tällöin Keravan kirjastolaajennuksen yksikköhinta on 10 582 mk. Se on tämänhetkisten säädösten ja päätösten mukaisesti valtionosuuteen oikeuttavan neliöhinnan maksimimäärä. Rakennuskustannusten nousu on kuitenkin aiheuttanut painetta nostaa valtionosuuden perusteena olevia yksikköhintoja. Yksikköhinta määritellään vuosittain.

Seuraavassa taulukossa on esitetty kunkin vaihtoehdon osalta kaupungille rakentamisesta aiheutuvat bruttokustannukset, jotka saadaan laskemalla yhteen rakentamis- ja kalustamiskustannukset sekä kustannukset autopaikoista. Lisäksi taulukossa on esitetty opetusministeriön yksikköhinnan mukainen hinta rakentamiselle. Nettokustannus kaupungille on saatu vähentämällä bruttokustannuksista yksikköhinnan mukaan laskettu valtionosuus ja alv:n osuus sekä liikelaitosten rakennusoikeuden myynnistä saatavat tulot.

	1800 kerros² 1333 hyötym²	2000 kerros² 1481 hyötym²	2500 kerros² 1852 hyötym²	3000 kerros² 2222 hyötym²
Kustannusarvio rak. +kalustus 14 690 mk/ hym ²	19 581 770 mk	21 755 890 mk	27 205 880 mk	32 641 180 mk
Kirjaston autopaikat	1 800 000 mk	2 000 000 mk	2 500 000 mk	3 000 000 mk
Valtionosuuteen oik. yksikköhinta 10 582 mk/hym ²	14 105 806 mk	15 671 942 mk	19 597 864 mk	23 513 204 mk
Valtionosuus	5 360 206 mk	5 955 338 mk	7 447 188 mk	8 935 018 mk
Alv palautus (18,03%)	3 855 133 mk	4 283 187 mk	5 355 970 mk	6 426 105 mk
Rakennusoikeuden myynti	2 200 000 mk	2 000 000 mk	1 500 000 mk	1 000 000 mk
Kaupungin netto	9 966 431 mk	11 517 365 mk	15 402 722 mk	19 280 058 mk

Taulukko 3. Kirjastoinvestoinnista kaupungille aiheutuvat nettomenot eri laajentamisvaihtoehdoissa.

Laajennuksen vaikutus käyttötalouteen

Taulukossa 4. on arvioitu kirjaston eri laajennusvaihtoehtojen vaikutuksia kirjaston käyttötalouteen. Laskelmat on esitetty vuoden 1999 rahassa eikä niissä ole otettu huomioon korkoja ja poistoja. Laskelmassa on oletettu, että kirjaston aukioloajat pysyvät nykyisellään. Mahdollisen EVAMK-yhteistyön vaikutuksia ei myöskään ole laskelmissa huomioitu.

	TA99 1005,2 kerros²	1800 kerros²	2000 kerros²	2500 kerros²	3000 kerros²
Huoneistomenot	177 300	280 800	312 000	390 000	468 000
Siivouspalvelut	135 200	215 000	235 000	290 000	350 000
Henkilöstö	2 730 080	3 013 496	3 013 496	3 013 496	3 013 496
Kirjastoaineisto	680 000	850 000	850 000	850 000	850 000
Palvelukset ym.	527 420	693 872	904 840	1 168 550	1 432 260
Menot yhteensä	4 250 000	5 053 168	5 315 336	5 712 046	6 113 756
Käyttötulot	314 000	314 000	314 000	314 000	314 000
Nettomenot	3 936 000	4 739 168	5 001 336	5 398 046	5 799 756

Taulukko 4. Kirjastoinvestoinnin vaikutus käyttötalouteen eri laajentamisvaihtoehdoissa.

Huoneistomenot ovat nykytilassa varsin korkeat, noin 16 mk/m², koska erilaisia korjauksia on kiinteistön kulumisen takia jouduttu tekemään tavallista enemmän. Laajennusvaihtoehdoissa huoneistomenojen on arvioitu olevan 13 mk/m² ja kasvavan suoraviivaisesti tilan koon mukaan. **Siivouskustannusten** neliöhinnan on arvioitu uudisrakennuksessa laskevan jonkin verran nykyisestä tasosta.

Henkilöstön osalta on laskelmissa lähdetty siitä, että henkilökuntamäärä lisääntyisi yhdellä kirjastonhoitajalla ja yhdellä kirjastovirkailijalla. Oppilaitoskonaisuuden sijoittuminen kirjaston viereen ja laajennus lisäävät kirjaston käyttöä arviolta 20 - 50%. Tällä hetkellä kirjastokäyntien määrä Keravalla on n. 30% pienempi kuin Uudellamaalla keskimäärin. Todennäköistä on, että tilaratkaisun myötä käyttö nousee keskimääräiselle tasolle. Vakinaisen henkilökunnan lisäksi on mahdollista käyttää projektihenkilökuntaa, kauppaoppilaitoksen ja EVAMKin sekä muuta kautta tulevia harjoittelijoita, siviilipalvelumiehiä ja työllistettyjä.

Lisähenkilöstön palkka- palkanlisä- ja sosiaalikulut on laskettu virkaehtosopimuksen korkeimman vaihtoehdon mukaan lähtöpalkoista 7300 mk/kk ja 8498 mk/kk, vuositasolla 130 962 mk ja 152 454 mk.

Kirjastoaineistoon on laskelmissa varattu 150 000 mk nykyistä enemmän lisääntyvää kysyntää ennakoiden. Sähköisen ja digitaalisen aineiston tulevaisuuden kustannuksia on vaikea arvioida muuttuvien tekijänoikeuksien takia. **Palvelukset ym.** eli käytännössä ”muut menot” sisältävät myös kaikki tietotekniikka- ja verkkokulut sekä digitaalisen aineiston käyttöoikeudet. Niiden menojen on laskelmassa arvioitu kasvavan pinta-alan suhteessa.

Kirjaston **tuloihin** vaikuttanevat tulevaisuudessa mm. palvelujen myynnit. Lisääntyvä käyttö lisää myös maksukertymää. Suurimmat laajennusvaihtoehdot antavat myös entistä huomattavasti paremmat mahdollisuudet erilaisen projektirahoituksen saamiseen. Näitä seikkoja ei ole tässä laskelmassa kuitenkaan huomioitu. Laskelman mukaan suurimmassakin laajennusvaihtoehdossa kirjaston kokonaismenot säilyvät maan keskitasoa pienempänä - noin 195 mk/asukas, kun koko Suomen luku vuonna 1997 oli 229,3 mk / asukas.

TYÖRYHMÄN SUOSITUS JATKOTOIMENPITEISTÄ

Työryhmä suosittelee, että

1. Keravan kaupunginkirjaston edellytyksiä vastata tietoyhteiskuntakehityksen asettamiin haasteisiin parannetaan laajentamalla vuoteen 2002 mennessä kirjaston nykyisiä tiloja siten, että kirjastotilojen kokonaismääräksi tulee noin 2000 kerrosneliömetriä.
2. Kirjaston laajentaminen toteutetaan kiinteistöyhtiömuotoisena ja kirjaston tontille sijoitetaan laajennuksen yhteyteen kirjaston ja ammattikorkeakoulun toiminnan yhteyteen synergisesti soveltuvia liiketiloja.
3. Kirjaston laajennus ja sen yhteydessä rakennettavat liiketilat toteutetaan kaupunkikuvallisesti korkeatasoisina ottaen huomioon erityisesti Sampotalon ja ammattikorkeakoulun sekä auditorion arkkitehtuuri.
4. Kaupunki selvittää tai selvityttää jatkosuunnittelun pohjaksi kuinka paljon liiketiloja on mahdollisuus toteuttaa hankkeen yhteydessä ja suorittaa tilojen koemarkkinoinnin.
5. Keski-Uudenmaan ammattikoulutuksen kuntayhtymän ja EVAMKin kanssa jatketaan neuvotteluja kirjastoyhteistyön toteuttamisesta.
6. EVAMKin, paikkakunnan muiden oppilaitosten ja kirjaston yhteishankkeena käynnistetään kuluvan vuoden aikana kehittämishanke, jonka tarkoituksena on toteuttaa paikkakunnalle avoimen oppimisympäristön ajattelun mukainen oppilaitosten ja kaupunginkirjaston yhteistyöverkosto.
7. Kaupungin eri yksiköitten toimesta selvitetään tarve ja mahdollisuudet kaupungin yhteispalvelupisteen perustamiseen, pisteessä tuotettavat palvelut ja toiminnan muut ehdot.

Keravalla 10.3.1999

Hely Parkkinen
puheenjohtaja

Hannu Kurki
sihteeri

Risto Kostia

Henry Lehto

Lea Piistari-Niemelä

Ari Sainio

Antero Yli-Hakala

Hanna Lahtinen

Hannu Heikkilä

LÄHTEET:

Ammattikorkeakoulu Keravalle. Selvitys rakentamiseen liittyvistä asioista 31.1.1997. Keravan kaupunki 1997.

Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky. Tietoyhteiskunnan kehittämisen lähtökohdat ja päämäärät. Sitra 206. Helsinki 1998.

Espoon-Vantaan va. ammattikorkeakoulun toimilupahakemus. Vantaa, marraskuu 1998.

Haasio, Ari & Juha Piukkula (toim.): Kirjastot ja Internet. BTJ Kirjastopalvelu Oy. Helsinki 1997.

Kirjastojen rooli modernissa yhteiskunnassa. Mietintö. Euroopan unionin kulttuuri-, nuoriso ja koulutusasioita sekä tiedostusvälineitä käsittelevä valiokunta. 25.6.1998.

Kirjastojen tietotekninen tulevaisuusskenaario 1997-2006. Helsingin yliopiston kirjasto. BTJ Kirjastopalvelu. Helsinki 1997.

Koivunen, Hannele: Kirjasto merkityksen tuottajana tietoyhteiskunnassa. Kirjastopalvelu Oy. Helsinki 1995.

Koulujen ja kirjaston välisen yhteistyön tarvekartoitus 1995. Kyselyn tulosten analysointia kirjaston näkökulmasta. Keravan kaupunki. Kerava 1996.

Niinikangas, Liisa: Uudesta kirjastosta ammattikorkeakoulun ylpeys. Ammattikorkeakoulukirjastojen nykytila ja ehdotuksia kehittämisvaihtoehtoiksi ja –mahdollisuuksiksi. Raportti opetusministeriölle 30.9.1996.

Rissanen, Kaisa: Joustavat oppimisympäristöt. Suomen kuntaliitto, Acta nro 91. Helsinki 1998.